

UNIVERZITET U SARAJEVU – FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

**KVALITETA SIBLING ODNOSA U OBITELJI KAO FAKTOR SOCIO-
EMOCIONALNOG RAZVOJA DJETETA**

Završni rad

Mentorica: Prof.dr. Sandra Bjelan

Studentica: Vanja Anđić

Sarajevo, rujan 2025.

UNIVERSITY OF SARAJEVO - FACULTY OF PHILOSOPHY
DEPARTMENT OF PEDAGOGY

**THE QUALITY OF SIBLING RELATIONSHIPS IN THE FAMILY AS A
FACTOR IN THE CHILD'S SOCIO-EMOTIONAL DEVELOPMENT**

The final thesis

Profesor: Prof.dr. Sandra Bjelan

Student: Vanja Anđić

Sarajevo, September 2025.

SAŽETAK

Tema ovog magistarskog rada je ispitivanje kvalitete odnosa među braćom i sestrama (sibling odnosa) u obiteljskom kontekstu i njegova povezanost sa socio-emocionalnim razvojem djeteta. Rad se sastoji od teorijskog i empirijskog dijela. U teorijskom dijelu rada prikazana su dosadašnja znanstvena saznanja o socio-emocionalnom razvoju djece, s posebnim naglaskom na važnost obiteljskog okruženja kao primarnog konteksta odrastanja. Posebno se ističe značaj odnosa među braćom i sestrama, koji predstavljaju jednu od najdugotrajnijih i emocionalno najintenzivnijih veza u životu pojedinca. Opisane su različite dimenzije sibling odnosa, poput bliskosti, sukoba, podrške i rivalstva, kao i njihova povezanost s razvojem emocionalne kompetencije, samopouzdanja i socijalnih vještina kod djece.

U empirijskom dijelu rada prikazani su rezultati istraživanja provedenog u Franjevačkoj klasičnoj gimnaziji, a cilj istraživanja bio je ispitati kako učenici percipiraju svoje odnose s braćom i sestrama te na koji način ti odnosi utječu na njihove emocionalne i socijalne karakteristike. Na temelju rezultata izrađene su preporuke za pedagošku praksu, s ciljem jačanja svijesti o važnosti unaprjeđenja odnosa među braćom i sestrama kroz obiteljski i školski kontekst.

Ključne riječi: sibling odnos, socio-emocionalni razvoj, obitelj, djeca

SUMMARY

The topic of this master's thesis is the examination of the quality of sibling relationships within the family context and its connection to the socio-emotional development of the child. The thesis consists of a theoretical and an empirical part. The theoretical section presents existing scientific findings on children's socio-emotional development, with a particular emphasis on the importance of the family environment as the primary context for growth. Special attention is given to the significance of sibling relationships, which represent one of the longest-lasting and most emotionally intense bonds in a person's life. Various dimensions of sibling relationships are described, such as closeness, conflict, support, and rivalry, as well as their link to the development of emotional competence, self-confidence, and social skills in children.

The empirical part of the thesis presents the results of a study conducted at the Franciscan Classical Gymnasium. The aim of the research was to examine how students perceive their relationships with their siblings and how these relationships influence their emotional and social characteristics. Based on the results, recommendations for pedagogical practice were developed with the goal of raising awareness about the importance of improving sibling relationships within both family and school contexts.

Keywords: sibling relationship, socio-emotional development, family, children

Sadržaj

UVOD.....	6
I. TEORIJSKE OSNOVE RADA.....	8
1.1. Obitelj i roditeljstvo kao temeljni odgojni konteksti	9
1.2. Socio-emocionalni razvoj djeteta	14
1.3. Skrb i privrženost u funkciji izgradnje stabilnih odnosa	17
1.4. Razvojna uloga sibling odnosa u djetinjstvu	20
II. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	29
2.1. Problem istraživanja.....	30
2.2. Predmet istraživanja.....	31
2.3. Cilj istraživanja.....	31
2.4. Zadaci istraživanja	31
2.5. Istraživačka pitanja.....	32
2.6. Metode, tehnike i instrumenti istraživanja.....	32
2.7. Uzorak istraživanja	33
III. ANALIZA I INTERPRETACIJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA.....	41
3.1. Analiza anketnog upitnika za učenike	42
3.2. Analiza anketnog upitnika za roditelje.....	54
4. ZAKLJUČAK	62
5. PREPORUKE	67
6. LITERATURA	68
7. POPIS GRAFIKONA I TABELA	73
8. PRILOZI	74

UVOD

Obitelj predstavlja primarni kontekst u kojem dijete započinje svoj život, razvija prve odnose, usvaja vrijednosti i oblikuje temeljne obrasce ponašanja. U sklopu obitelji odvijaju se najintenzivniji i najznačajniji procesi emocionalnog, socijalnog i kognitivnog razvoja, a upravo kvaliteta obiteljskih odnosa snažno utječe na djetetovu sposobnost nošenja sa svakodnevnim izazovima i izgradnju zdravog identiteta. Dok se u mnogim istraživanjima fokus stavlja na roditeljsku ulogu i stilove odgoja, odnosi među braćom i sestrama (tzv. sibling odnosi) često ostaju u drugom planu, premda predstavljaju jednu od najdugotrajnijih, najsloženijih i najutjecajnijih veza u životu svakog pojedinca.

Sibling odnosi su specifični po svojoj prirodi: oni mogu istodobno sadržavati elemente bliskosti, podrške, prijateljstva, ali i sukoba, rivalstva i natjecanja. Upravo ta kompleksnost čini ih posebno važnim za razumijevanje dječjeg razvoja. U razdoblju djetinjstva, kada dijete razvija emocionalnu pismenost, empatiju, vještine suradnje i rješavanja sukoba, odnosi s braćom i sestrama mogu biti snažan faktor poticaja, ali i izvor emocionalnih teškoća. Kvaliteta tih odnosa često ovisi o brojnim čimbenicima: dobi djece, spolu, redoslijedu rođenja, temperamentu, roditeljskim postupcima te općoj obiteljskoj dinamici. U obiteljima u kojima su odnosi među djecom podržavajući, djeca češće razvijaju pozitivnu sliku o sebi, pokazuju više empatije i lakše se uklapaju u socijalno okruženje.

Ipak, unatoč sve većem interesu znanstvene zajednice za ovu temu, još uvijek postoji potreba za produbljenijim istraživanjem kvalitete sibling odnosa, osobito u kontekstu njihova utjecaja na socio-emocionalni razvoj djece. U društvu koje se suočava s brojnim izazovima, poput porasta individualizma, promjene strukture obitelji, preopterećenosti roditelja i rastuće potrebe za emocionalnom podrškom djece, važnost prepoznavanja uloge braće i sestara postaje sve veća.

U magistarskom radu razmatra se povezanost kvalitete odnosa među braćom i sestrama sa socio-emocionalnim razvojem djeteta. Kroz teorijski okvir su prikazana temeljna obilježja sibling odnosa te socio-emocionalnog razvoja djece, s naglaskom na njihovu međusobnu povezanost. Empirijski dio rada temelji se na ispitivanju percepcije učenika osnovnoškolske dobi o njihovim odnosima s braćom i sestrama, uz analizu različitih čimbenika koji utječu na kvalitetu tih odnosa i njihov doprinos emocionalnoj i socijalnoj kompetentnosti djece.

Nadamo se da će rezultati ovog istraživanja doprinijeti boljem razumijevanju uloge sibling odnosa u odgojno-obrazovnom i obiteljskom kontekstu te potaknuti stručnjake koji rade s djecom - pedagoge, psihologe, učitelje i roditelje – na promišljanje o mogućnostima unaprjeđenja tih odnosa kao dijela šire podrške cjelovitom razvoju djeteta.

S obzirom na navedeno, istraživanje sibling odnosa ne predstavlja samo doprinos akademskoj zajednici, već i važan korak prema osmišljavanju konkretnih pedagoških i psiholoških intervencija koje mogu unaprijediti kvalitetu obiteljskog i školskog života. Razumijevanje dinamike tih odnosa omogućava bolje prepoznavanje potreba djece, ali i osmišljavanje strategija koje jačaju njihove socio-emocionalne kompetencije.

I. TEORIJSKE OSNOVE RADA

1.1. Obitelj i roditeljstvo kao temeljni odgojni konteksti

U teorijskom promišljanju o razvoju djeteta, obitelj zauzima središnje mjesto kao primarno i najutjecajnije socijalizacijsko okruženje. Obiteljski odnosi, osobito oni emocionalni i komunikacijski, čine temeljnu osnovu unutar koje dijete usvaja prve obrasce ponašanja, vrijednosti i stavove. Iako se pojam obitelji na prvi pogled čini samorazumljivim, njegovo teorijsko definiranje pokazalo se složenim zbog raznolikosti oblika i funkcija koje obitelj može imati u različitim društvenim i povijesnim kontekstima. Tradicionalne definicije obitelji oslanjale su se prvenstveno na biološku i pravnu povezanost članova, ističući ulogu roditelja i djece unutar zajedničkog kućanstva. Jedna od tih definicija glasi: "Obitelj je biološka (ili krvnosrodnička) zajednica roditelja i njihove djece koji žive u zajedničkom domaćinstvu (Pašalić Kreso, 2012:47)."

U suvremenom pristupu, ljubav se često ističe kao ključni kriterij pri određivanju obitelji, no u literaturi se izdvajaju dva temeljna pristupa:

1. Obitelj se određuje kao biološka grupa koji čine roditelji i maloljetna djeca, koji žive u zajedničkom domaćinstvu – nuklearna obitelj
2. Obitelj kao grupa ljudi čiji su odnosi određeni zakonom – ženidba, udaja, nasljeđivanje, a članstvo u obitelji varira zavisno od okolnosti (Pašalić Kreso, 2012:48).

Suvremene definicije sve češće naglašavaju emocionalne i funkcionalne aspekte obiteljskog života, stavljajući naglasak na ljubav, brigu, podršku i zajedničko zadovoljenje potreba njezinih članova. U tom smislu, obitelj se više ne promatra isključivo kao struktura, već kao dinamičan sustav međusobno povezanih odnosa koji se neprestano mijenjaju i prilagođavaju okolnostima, a upravo ti odnosi imaju presudnu ulogu u formiranju djetetova identiteta i socio-emocionalnog razvoja.

Autorica Štalekar (2010) u jednoj od suvremenih definicija za obitelj kaže da je to prva životna skupina kojoj pripadamo; ona je više od zbroya pojedinaca koji dijele jedinstven fizički i psihosocijalni prostor. Obitelj je prirodni socijalni sustav koji ima svoju strukturu, funkcije, pravila, uloge, načine komuniciranja, načine suočavanja s problemima i njihovim rješavanjem. Obitelj je organizirani koherentni sustav determiniran svojom strukturom.

Također, jedna od definicija koja dodatno oslikava važnost obitelji glasi:

"Obitelj je prva i temeljna životna zajednica, utemeljena na zajedničkom životu krvnim srodstvom povezanih osoba. Obitelj je takva društvena zajednica za kojom svaki pojedinac

osjeća potrebu, jer su ciljevi koji se u njoj ostvaruju temelj cjelokupnog čovjekova života i zbog toga je ona najpotpunija i najjedinstvenija skupina od vitalnog značenja za svakog člana društvene zajednice" (Selmanagić Lizde, 2018 prema Potočnjak 1980:5).

Osim toga, obitelj je promatrana i kao najuži krug ljudi koji čine neposredno psihosocijalno okruženje djeteta. Zbog strukturalnih promjena koje su se tijekom povijesti odvijale unutar obitelji, autori su predložili definiciju koja se smatra najpotpunijom:

"Obitelj čine roditelji, ili najmanje jedna odrasla osoba, i djeca, ili najmanje jedno dijete, koji žive u zajedničkom domaćinstvu, uspješno funkcioniraju kao zajednica zadovoljavanja potreba njenih članova, a njihov odnos se temelji na krvnom srodstvu, zakonskoj (brak, adopcija) ili na običnoj regulativi (Pašalić Kreso, 2012:54)."

Bitno je naglasiti da se obitelj ne može svesti na skup pojedinaca koji dijele zajednički prostor, jer njezinu bit čini mreža trajnih, međusobno isprepletenih emocionalnih veza i osjećaja pripadnosti koji povezuju njezine članove. Obitelj djeluje kao međusobno povezan sustav u kojem svaki odnos – bilo između pojedinih članova, bilo unutar manjih podsustava poput partnerskog ili odnosa među braćom i sestrama – oblikuje dinamiku cijele zajednice. Istodobno, ukupna atmosfera u obitelji ostavlja trag na svakom članu ponaosob, utječući na njihove misli, osjećaje i ponašanja.

Kao što je već rečeno, obitelj je prva zajednica u kojoj dijete boravi i živi, te od koje prima prve poticaje i misli o tome kako se treba ponašati i kako treba živjeti. Dijete u tom okruženju saznaje o društvenim pravilima i normama i takvo izlazi u svijet – odlazi u školu, te stvara prve prijatelje. Zbog toga je bitno da dijete u obiteljskoj zajednici primi prve segmente odgoja koji će njemu biti osnova za daljnji život i rad.

Unutar obiteljskog sistema, postoje tri osnovna subsistema (Selmanagić Lizde 2018. prema Grandić 2001):

1. Partnerski – sačinjen od dvoje odraslih ljudi suprotnog spola koji žele formirati obitelj
2. Roditeljski – nastaje sa rođenjem prvog djeteta
3. Sibling – čine ga djeca, braća i sestre.

Muž i žena postaju roditelji kada dobiju prvo dijete. Roditeljstvo kao pojam pojavljuje se u trenutku kada se razvila svijest o tome da su i majka i otac jednako važni za razvoj i odgoj djeteta. Iako su njihove uloge uglavnom temeljene na spolno određenim očekivanjima i pravilima, u novije vrijeme se ističe ravnopravnost roditelja u emocionalnom, odgojnom i

razvojnog smislu. Poznato je, kako navodi autor Juul (2017), da je obitelj vijekovima postojala kao glavna struktura moći i da su muškarci tu vodili glavnu riječ i imali apsolutnu moć nad ženama, a odrasli moć nad djecom u svim njihovim životnim aspektima. Obiteljska hijerarhija je izgledala tako da je na vrhu bio muškarac, žena ispod njega (ako nisu imali sinove adolescente), zatim sinovi i kćerke na posljednjem mjestu. Za uspješan brak, žena se morala pokoravati svom mužu, a osnovna svrha odgajanja djece je bila da se djeca nauče da budu poslušna. U današnje vrijeme to nije tako. Muškarac i žena su danas ravnopravni članovi jedne obitelji. To se vidi prema tome što ne postoji raspodjela poslova na "muške" i "ženske", te na aspekte odgoja djece. Žena u današnje vrijeme ima puno veća prava nego prije, te joj jedina uloga nije samo rađanje i odgoj djece. Majčinstvo je samo još jedna u nizu uloga koju stječe u životu. Očevi se danas puno više uključuju u odgoj djece, te oni odlaze na porodiljne dopuste kako bi sudjelovali u prvim godinama djetetovog života. Sve te promjene ostavljaju veliki trag u obiteljima i obiteljskim dinamikama.

Roditeljstvo predstavlja složen i višedimenzionalan proces koji obuhvaća sve oblike ponašanja roditelja prema djetetu, a koji imaju za cilj poticanje njegova rasta, razvoja i socijalizacije. Već prvi susreti roditelja s novorođenim djetetom postavljaju temelje za oblikovanje emocionalne povezanosti, koja kasnije ima značajan utjecaj na sigurnost privrženosti, djetetovo samopouzdanje i njegovu spremnost na istraživanje svijeta. Kvaliteta roditeljskog ponašanja u tim ranim fazama, uključujući toplinu, dosljednost, dostupnost i osjetljivost na dječje potrebe, oblikuje djetetove obrasce emocionalnog i socijalnog funkcioniranja. Bitno je da roditelji prije nego što dobiju dijete razgovaraju o odgojnim metodama i postupcima kojima će se služiti u budućnosti, te da budu dosljedni. Ta dosljednost će djetetu biti sigurnost i "mirna luka" u momentima kada mu budu potrebna pravila koja će slijediti. Djeca u velikoj mjeri vole biti slobodna i slijediti svoja pravila, no više od svega su im potrebna dobro utemeljena pravila koja će naći u obitelji, kod roditelja. Ta pravila će im biti oslonac u teškim trenucima jer će biti utočište i put koji će trebati slijediti. Osim toga, roditeljsko ponašanje u velikoj mjeri uvjetovano širim kontekstom, ponajprije socioekonomskim statusom obitelji.

Prema Bourdieuovoj teoriji kulturnoga kapitala „obiteljska pozadina“ utječe na kognitivni razvoj djeteta i reproducira društvene razlike. Obiteljska pozadina može se razložiti na tri elementa: kulturni kapital (obrazovna razina roditelja, kreiranje okruženja za kognitivni razvoj djeteta), financijski kapital (socioekonomski status, financijska situacija koja omogućava veću ili manju obiteljsku investiciju, npr. kupovina materijala za učenje i istraživanje) i socijalni

kapital (odnos između roditelja i djeteta, zajednička igra i učenje, relacije s drugim osobama izvan obitelji).

Roditeljsko ponašanje utječe na razvoj djeteta od trenutka njegova rođenja. Način na koji se roditelji bave djecom, kako podržavaju i potiču radoznalost i učenje u svakodnevnim situacijama bitno određuje kvalitetu njihovog odnosa, ali i budući djetetov uspjeh. (Camović, 2018. prema Roberts, 2009). Roditelji utječu na svoju djecu prenoseći im svoje gene, pružajući poticajnu ili manje poticajnu okolinu, reagirajući na djetetove karakteristike i prilagođavajući im se odnosom koji je na određen način svojstven samo njima i roditeljskim odgojnim stilovima.

Bitno je da roditelji uspostave kvalitetne obrasce ponašanja prema djetetu, te da svjesno odrede pravila ponašanja koja će vrijediti u njihovoj obitelji. Također, bitno je da se usaglasе oko roditeljskih odgojnih stilova kojima će odgajati svoju djecu. Odgojni stilovi su bitni prije svega za roditelje kako bi znali kako će se postaviti u određenim situacijama, no najviše od ključni jer određuju kako će se izgraditi dječja osobnost nakon primjene određenih metoda i pravila kojima se roditelji vode.

Autorica Pašalić Kreso (2012) navodi kako je obitelj važna jer predstavlja prvo i najutjecajnije okruženje u ranom djetinjstvu. To okruženje je važno za djecu jer djeca u tom periodu najviše vremena provode upravo u obitelji. Rano djetinjstvo smatra se ključnim razdobljem u životu svakog pojedinca jer tada započinju procesi koji oblikuju temeljne aspekte razvoja – fizičkog, kognitivnog, emocionalnog i socijalnog. Upravo u ovom razdoblju dijete počinje usvajati temeljne obrasce ponašanja, vrijednosti i načine emocionalne regulacije, a ti se obrasci u velikoj mjeri razvijaju kroz odnose s primarnim skrbnicima, osobito unutar obiteljskog okruženja. Stabilno, poticajno i emocionalno sigurno okruženje tijekom ranog djetinjstva ima trajan utjecaj na djetetovu sposobnost učenja, razvijanje samopouzdanja, empatije i društvenih vještina.

U obitelji će dijete razviti svoje fizičke, intelektualne i socio-emocionalne potencijale, naučiti da govori, usvojiti osnovne norme ponašanja i vrijednosti, formirati stavove, razviti moralna rasuđivanja i socijalizirat će se (Pašalić Kreso, 2012. prema Getzels, 1974). Ključnu ulogu u tom procesu ima duboka afektivna međuzavisnost među članovima obitelji, koja je posebno izražena u najranijoj dobi djeteta.

Zdrava obitelj odražava sistemsku orijentaciju, sa smislom za uzajamnu vezanost, sa jasno određenom strukturom, sa otvorenošću za razvoj i promjene, za podjelu uloga i odgovornosti. U takvim obiteljima granice su jasne i određene, a potrebe pojedinaca i njegova privatnost su

poštovane. Komunikacija u dobrim obiteljima je efektivna, a pitanje moći je hijerarhijski postavljeno sa jakim pristupom roditelja koji teže da daju što veću slobodu djeci u skladu s njihovim razvojem (Pašalić Kreso, 2012:335).

U obitelji dijete dobiva prva znanja o odgoju. Ta znanja, za razliku od školskog učenja, nisu knjiška nego nastaju u procesu rada i svakodnevnih životnih aktivnosti (Stevanović, 2000:415). Obitelj je osnovni nositelj socijalizacije djece. U obitelji postoji mnoštvo prilika za socijalizaciju, a uvjeti su drugačiji ako se radi o nuklearnoj obitelji, odnosno o samo jednom djetetu, a daleko širi i raznovrsniji ako u porodici ima više djece (Stevanović, 2000. prema Đorđević, 1985).

Međusobni utjecaj djece u obitelji posebno su značajni za proces socijalizacije. Tu se dijeli ljubav i pažnja ostale braće i sestara sa roditeljima, pokazuje se tolerancija, lojalnost i solidarnost sa svim ostalima u obitelji, razvija ljubav i poštovanje i prema ostalim članovima domaćinstva i šire rodbine.

U obitelji koja dobro funkcionira članovi komuniciraju međusobno jasno i podudarno tako da se verbalni i neverbalni oblik komunikacije međusobno slažu. Okruženje u takvoj obitelji je prijateljsko, dobronamjerno, optimistično i podržavajuće. Također, bitno je da se djecu od ranog djetinjstva uči kako komunicirati mirno i bez konflikata. Potrebno je da djeca budu dovoljno samopouzdana da se riječima mogu izboriti za sebe i svoja prava, ali da pritom nikoga ne vrijeđaju i ne omalovažavaju. Osim toga, bitno je da znaju da se uvijek mogu obratiti starijim članovima obitelji – roditeljima, braći i sestrama, ako dođe do bilo kakvog konflikta s drugom stranom.

Obitelji su poput korijena, a djeca poput grana na stablu, no korijeni ostaju povezani kao jedno. Obitelj je važna komponenta društva (Sharma, 2019). Društvene promjene igraju ključnu ulogu u promjeni socijalno-emocionalnih kompetencija i temperamenta među djecom. Odnos djeteta s vršnjacima smatra se vrlo značajnim za njegov cjelokupni razvoj, a iznimno je važan za psihološke promjene u kasnom djetinjstvu (Sharma, 2019).

1.2.Socio-emocionalni razvoj djeteta

Socijalna kompetencija manifestira se tijekom uspješnih socijalnih interakcija gdje je važno da pojedinac ima razvijenu sposobnost zadovoljavanja potreba istovremeno s održavanjem pozitivnih odnosa s drugima. Emocionalna kompetencija manifestira se prikladnim izražavanjem emocija, razumijevanjem vlastitih i tuđih emocija te u reguliranju istih (Vranjican, Prijatelj i Kuculo, 2019 prema Rose-Krasnor i Denham, 2009). Roditelji su prvi djetetovi učitelji koji ga usmjeravaju u njegovom emocionalnom i socijalnom razvoju, a svojim djelovanjem utječu na djetetov kognitivni, psihički, fizički, socijalni, emocionalni i moralni razvoj (Božiković i sar., 2020 prema Ljubetić i sar, 2019). U razdoblju adolescencije (13-22 godine) dolazi do velikih promjena u emocionalnom i socijalnom životu osobe. Vrijeme provedeno s prijateljima se povećava tako da adolescenti manje vremena provode s roditeljima ili sami (Vizek-Vidović, Rijavec, Vlahović-Štetić, Miljković, 2003).

Svoje želje i potrebe dijete najčešće izražava emocijama te mu one pomažu stupiti u složeniji kontakt sa okolinom. Postupno, dijete uči ne samo iskazati svoje emocije nego i razumjeti emocije drugih bliskih ljudi (Starc i sur., 2004). Djeca koja razviju sigurne emocionalne veze i osjećaj prihvaćenosti u obitelji, češće iskazuju pozitivne obrasce ponašanja, lakše se nose sa stresom i uspješnije se prilagođavaju zahtjevima okoline. Nasuprot tome, manjak emocionalne podrške i neadekvatni obiteljski odnosi mogu dovesti do poteškoća u emocionalnoj regulaciji, socijalnoj izolaciji i povećanog rizika za razvoj ponašajnih i emocionalnih problema. Emocije su varijable koje se ne mogu izravno promatrati. O njima se može zaključiti na osnovnu brojnih pokazatelja unutrašnjih procesa. Prema tome, emocije se mogu promatrati kao kombinacija odgovora koji se javljaju na tri komponente: osjećaju kao doživljajnoj komponenti, fiziološkim promjenama i ekspresiji (Drač, Kolenović-Đapo, 2017). Drugi autor o emocijama kaže sljedeće: "Emocionalne pojave su neinstrumentalna ponašanja i neinstrumentalne značajke ponašanja, fiziološke promjene i evolutivna, subjektivna iskustva, izazvana vanjskim ili mentalnim događajima, a ponajprije značenjem tih događaja" (Frijda, 1986).

Socio-emocionalni razvoj predstavlja proces usvajanja i razvijanja emocionalnih kompetencija te sposobnosti uspostavljanja i održavanja kvalitetnih međuljudskih odnosa. Ovaj aspekt razvoja obuhvaća prepoznavanje i izražavanje vlastitih emocija, razumijevanje emocija drugih, razvoj empatije, samopouzdanja i emocionalne regulacije. Drugi autori navode kako socio-emocionalni razvoj započinje u najranijem djetinjstvu i nastavlja se kroz sve životne faze, uključujući i odraslu dob (Colić, 2022 prema Weissberg, Durlak, Domitrovich i Gullota, 2015). Na primjer, tokom prve godine života, dijete postupno razvija sposobnosti uočavanja,

razumijevanja i odgovaranja na socijalne podražaje iz okoline. Već u prva tri mjeseca počinje prepoznavati roditelje, dok se između trećeg i šestog mjeseca javlja prvi oblik socijalne interakcije, obično kroz osmijeh upućen poznatoj osobi. Od šestog do devetog mjeseca dijete pokazuje raznovrsnija ponašanja i počinje razlikovati članove porodice od nepoznatih osoba. U razdoblju od devetog do dvanaestog mjeseca razvija svijest o sebi i sposobnostima kojima može potaknuti interakciju s drugima (Radić-Šestić i Radovanović, 2013 prema Silvey, 2010). Socio-emocionalni razvoj djeteta intenzivno napreduje i nakon navršene prve godine. Druga godina života predstavlja ključni period jer tada dijete počinje razvijati svijest o sebi kao zasebnom biću. U ovom uzrastu dijete počinje shvaćati da su tuđe emocije različite od njegovih vlastitih. Tokom treće godine, djeca sve više izražavaju svoja osjećanja riječima, doživljavaju nova iskustva koja doprinose razvoju socijalnih vještina i jezičke sposobnosti povezane sa društvenim situacijama (Radić-Šestić i Radovanović, 2013 prema Silvey, 2010). Uzrast od četiri do pet godina karakterizira razvoj moralnog mišljenja – djeca počinju sudjelovati u složenijim igrama, razlikuju prihvatljivo i neprihvatljivo ponašanje te sve bolje prepoznaju emocije drugih. Od šeste do devete godine, djeca teže većoj samostalnosti i uspostavljaju odnose unutar novih socijalnih krugova izvan obitelji, pri čemu prijateljstvu pridaju sve veći značaj. U dobi između devet i trinaest godina, djeca izražavaju različita emocionalna stanja, obraćaju pažnju na vlastite misli i sve češće donose odluke samostalno. Također, sve više prihvaćaju i uvažavaju društvene norme koje nameće njihovo okruženje (Radić - Šestić i Radovanović, 2013 prema DeBord, 1996). Autori Takšić i Smojver-Ažić (2016) navode kako socio-emocionalni razvoj započinje već rođenjem, kada djeca počinju pokazivati svoje osjećaje. Autori Ljubetić, Reić-Ercegovac, Draganja, (2019) prema autoru Bretherton (1992) navode kako socijalni i emocionalni razvoj počinje od samog rođenja, a povezan je s razvojem privrženosti djeteta sa njegovim primarnim skrbnikom.

Autor Yates i suradnici (2008) navode kako je socio-emocionalni razvoj sposobnost djeteta da formira bliske i sigurne odnose s vršnjacima i odraslima, koji su društveno i kulturalno prihvaćeni, te da istražujući svoju okolinu uči o obitelji, zajednici i kulturi. Temelji socio-emocionalnog razvoja postavljaju se u ranom djetinjstvu, a značajan utjecaj na njega imaju obiteljsko okruženje, kvalitetni odnosi s roditeljima, braćom i sestrama, kao i vršnjaci i odgojno-obrazovne institucije.

Socio-emocionalna dobrobit se najčešće povezuje sa pojmovima socio-emocionalnih kompetencija, socio-emocionalnog razvoja, mentalnog zdravlja, psihološke otpornosti, učenja, pozitivnih vršnjačkih odnosa te pripreme za školu (Tatalović-Vorkapić, Lončarić, 2014 prema

AIHW, 2012). Dobro razvijene socio-emocionalne kompetencije pomažu djeci da imaju bolju komunikaciju sa drugim osobama (kao što su njihovi vršnjaci, učitelji i sl.), pomažu im da se bolje nose sa svojim emocijama i da na ispravan način reaguju na događaje oko njih, te utiču na sposobnost pravilnog izražavanja emocija i ponašanja u skladu s njima (Alzahrani, Alharbi i Alodwani, 2019). Socio-emocionalne kompetencije razvijaju se uglavnom kroz proces socio-emocionalnog učenja, a on uključuje sticanje i učinkovito primjenjivanje znanja, stavova i vještina potrebnih za razumijevanje i upravljanje emocijama. Ovaj proces, uključuje i pokazivanje suosjećanja za druge, uspostavljanje i održavanje pozitivnih odnosa i donošenje odgovornih odluka, ali i prikladan način reagiranja u situacijama konflikta (Colić, 2022 prema Kendziora i Osher, 2016; Weissberg i sar., 2015).

Socijalno-emocionalno učenje ima važnu ulogu u životu čovjeka, od djetinjstva do adolescencije, a nastavlja se i nakon toga, u profesionalnom životu (Elias & Maurice, 2013). Ovo učenje je potrebno prije svega djeci kako bi razumjeli svoje emocije, te kako se boriti s njima i kako uskladiti svoje emocionalno ponašanje prema situacijama u kojima se nalaze. Također, bitno je da razumiju i osjećaje koje izražavaju drugi ljudi, da budu empatični i da mogu razumjeti i potrebe drugih. Socio-emocionalni razvoj se može vezati za Gardnera i njegov model višestrukih inteligencija. Za ovaj razvoj su posebno važne dvije: intrapersonalna i interpersonalna inteligencija. Intrapersonalna omogućuje dobro poznavanje sebe, razlikovanje vlastitih osjećaja, raspoloženja, namjera, motivacije, temperamenta i želja. Zbog izražene samodiscipline, samorazumijevanja i samopoštovanja, osobe s razvijenom ovom inteligencijom imaju razvijenu osobnost, neovisne su u izražavanju mišljenja i osjećaja. Interpersonalna inteligencija omogućuje uočavanje i razlikovanje raspoloženja, namjera, motivacija i osjećaja drugih ljudi. Osobe kod kojih dominira ova vrsta inteligencije imaju jaku osobnost i osjećaju sve što se događa oko ljudi s kojima su u kontaktu. Dobri su prema drugima, vole kontakte s ljudima i društvena događanja, te lako sklapaju prijateljstva. Imaju odličnu sposobnost neverbalnog izražavanja (Slavić, 2010).

Autori Vranjican, Prijatelj, Kuculo, 2019. prema Weissberg, Durlak, Domitrovich i Gullotta (2015) navode kako socio-emocionalni razvoj predstavlja ključan razvojni zadatak u djetetovu životu. On se odnosi na uspješno prepoznavanje i nošenje s vlastitim i tuđim emocijama u socijalnom kontekstu. Odvija se putem socio-emocionalnog učenja započevši od najranijih dana djetetova života te se kontinuirano nastavlja do odrasle dobi, putem različitih faza i različitim intenzitetom. Bitno je naglasiti da se dijete ne može na isti način boriti sa svojim

emocijama i iskazivati ih drugima u ranom djetinjstvu, te u adolescenciji kada već zna kako se osjeća i zbog čega osjeća određene emocije.

Socio-emocionalno učenje je stoga proces putem kojeg se razvijaju socio-emocionalne kompetencije, djeca stječu i učinkovito primjenjuju znanje, stavove i vještine potrebne za razumijevanje i upravljanje emocijama, osjećaj i pokazivanje suosjećanja za druge, uspostavljanje i održavanje pozitivnih odnosa i donošenje odgovornih odluka (Vranjican, Prijatelj, Kuculo, 2019. prema Weissberg i sur., 2015).

Socio-emocionalni razvoj djece se razvija i mijenja tijekom djetetovog života. Na to utječu različiti faktori, okolina, društvene i socijalne prilike u kojima se dijete nalazi, ali i samo dijete. Socio-emocionalne kompetencije obuhvaćaju različita znanja i vještine koje omogućuju djeci da razumiju svoje ali i tuđe emocije, postupke, da pokazuju suosjećanje i da mogu surađivati s drugima i također imati pozitivne odnose.

Cjelokupan socio-emocionalni razvoj se u kasnijim fazama djetetovog života najviše manifestira u društvenim situacijama kroz koje dijete pokazuje šta je steklo i naučilo u ranom djetinjstvu. Tada dijete pokazuje razvijenu empatiju, odnos i razumijevanje prema drugima, suradnju te naučenost dijeljenja stvari s drugima. To se uočava u različitim društvenim odnosima, najprije u školi i prvim igranjima u parku, a zatim i kroz različite vannastavne aktivnosti i hobije koje dijete pohađa kroz osnovnu i srednju školu. U školi se to najbolje pokazuje kroz rješavanje sukoba s drugom djecom, te kroz spremnost za sudjelovanje u grupnim aktivnostima na nastavi. Također, može se uočiti i kroz spremnost da se pomogne vršnjacima kao i u komunikacijskim sposobnostima koje dijete pokazuje.

1.3.Skrb i privrženost u funkciji izgradnje stabilnih odnosa

Postoji visoko slaganje stručnjaka iz područja razvojne i kliničke psihologije da razdoblje ranog djetinjstva i iskustvo koje pojedinac stječe u svom primarnom odnosu s roditeljem/skrbnikom tijekom prve/prvih godina života ima ključnu ulogu u normalnom razvoju pojedinca, ali i u nastanku poremećaja u njegovom funkcioniranju.

Da bismo razumjeli važnost privrženosti za odgoj i razvoj djeteta, potrebno je krenuti od teorijskih postavki koje ju objašnjavaju. Teorija privrženosti ima polazište u činjenici da je za preživljavanje svakog ljudskog bića u najranijoj dobi neophodna briga odraslih. Iako se ovom teorijom bavilo više istraživača – Freud, Harlow, Lorenz – u fokusu će biti teorija Johna Bowlbyja, koja je ujedno i najutjecajnija te najopsežnije objašnjava fenomen privrženosti u ranom djetinjstvu.

Bowlbyjeva teorija naglašava kako stvaranje ranih veza i kvalitetne brige u dojenačkoj dobi predstavlja temelj za kasnije funkcioniranje pojedinca i formiranje privrženog ponašanja (Ajduković, Kregar, Orešković, 2006. prema Bowlby, 1969). Bowlby je privrženost opisao kao trajnu emocionalnu vezu između pojedinca i primarnog skrbnika tijekom ranog razvoja, koja može utjecati na privrženost pojedinca s drugima kasnije u životu. On je vjerovao da je odnos privrženosti biološki ukorijenjen i da djeluje kao potpora preživljavanju djeteta i reprodukcije u odrasloj dobi. Bowlby razvoj privrženosti vidi kao evolutivnu prilagodbu u cilju preživljavanja. Teorija pretpostavlja da je ključni razvojni zadatak ranog djetinjstva formiranje privrženosti majci odnosno primarnom skrbniku. Razumijevanje privrženosti, nije važno samo s teorijskog aspekta, već i zbog ključne uloge u odgoju i razvoju djeteta.

Privrženost ima ključnu ulogu u odgoju i razvoju djeteta jer predstavlja temelj za stvaranje osjećaja sigurnosti, povjerenja i emocionalne stabilnosti. Kroz odnos s odraslima koji su osjetljivi, dosljedni i brižni, dijete razvija pozitivan pogled na sebe i svijet oko sebe. Takva emocionalna povezanost omogućuje djetetu da slobodno istražuje, razvija socijalne vještine, uči prepoznavati i izražavati emocije te gradi zdrave odnose s drugima. U sigurnom i podržavajućem okruženju dijete lakše razvija samopouzdanje, unutarnju motivaciju za učenje i sposobnost suočavanja s izazovima. Stoga je važno da odrasli u odgojno-obrazovnom okruženju prepoznaju i njeguju kvalitetne odnose s djecom jer upravo kroz njih djeca razvijaju temeljne životne vještine i emocionalnu otpornost.

Sigurna privrženost koja je ishod povjerenja djeteta u odnosu na roditelja predstavlja temelj za niz pozitivnih razvojnih i socijalnih ishoda kod djeteta (Ajduković, Kregar Orešković, Lakija, 2006. prema Klarin, 2006.).

To su:

- kvalitetniji odnos s vršnjacima i popularnost
- bolje razvijene socijalne vještine i više povjerenja u odnosu na drugu djecu
- uspješnije suočavanje i rješavanje konfliktnih situacija
- znatiželjnija su i sklonija istraživačkom ponašanju
- veća razina samopouzdanja i prilagodljivosti
- više samostalnosti i manje zavisnosti u odnosu s odgajateljima
- manje agresivnosti, manje ljutnje i gnjeva

- rjeđe razvijanje emocionalne ili ponašajne probleme
- poštivanje discipline
- veći osjećaj pravednosti i prosocijalno ponašanje u skladu s tim osjećajem
- veća intimnost u odnosu s prijateljima
- osjećajnije su i spremnija davati
- kognitivno su kompetentnija i imaju bolje razvijene vještine samoregulacije.

Privrženost je vrlo važna sastavnica obiteljskog života. Potrebno je da privrženost bude prisutna od samog rođenja djeteta, te da se pomoću nje dijete razvija u svjesnu i stabilnu osobu koja će biti empatična, razumjeti svoje ali i tuđe potrebe, te će moći uspješno rješavati svoje probleme. Pojavom privrženosti osigurava se da dijete raste u sretnom i sigurnom okruženju, te da ne bude u strahu od odbacivanja i loših odnosa s roditeljima-skrbnicima. Djetetova potreba za bliskošću s odraslima koji pružaju podršku stvara ključne uvjete za razvoj njegovih potencijala (Kuvačić, 2023). Kada se kod djeteta razvije pozitivna privrženost, to je znak da dijete ima potencijala da odraste u osobu koja ima samopouzdanja, brine o drugima, poštuje društvene norme, uspješno ostvaruje kontakte s drugim ljudima, te održava dobre veze sa svojom obitelji.

Djeca koja razviju sigurnu privrženost stječu ono što bi se nazvalo temeljno povjerenje – uvjerenje da je svijet sigurno mjesto i da odnosi s bliskim osobama donose zadovoljstvo. Takvo dijete ima osjećaj pripadnosti i zna kome pripada. Ključne karakteristike sigurne privrženosti uključuju to da dijete koristi blisku odraslu osobu kao polazište za istraživanje okoline, osjeća sigurnost u majčinu ljubav, manje se boji prilikom odvajanja od nje, pokazuje izraženiju znatiželju, uspješnije rješava probleme, razvija kvalitetnije odnose s vršnjacima, a u odrasloj dobi češće ostvaruje stabilne i ispunjene emocionalne veze te ima bliska i povjerljiva prijateljstva (Ajduković, Kregar Orešković, Lakija, 2006).

Temeljne sastavnice poticajne skrbi uključuju ponašanja, stavove i znanja vezana uz brigu (npr. higijena, hranjenje, zadovoljavanje osnovnih životnih potreba), stimulaciju (npr. razgovor, pjevanje, igra), osjetljivost i odgovaranje na potrebe djeteta (npr. rano povezivanje, sigurna privrženost, povjerenje i osjetljiva komunikacija) te sigurnost (npr. rutine, zaštita od ozljeda).

1.4.Razvojna uloga sibling odnosa u djetinjstvu

Rađamo se u obitelji u kojoj stičemo prve odnose i prva iskustva o sebi i svijetu oko sebe. Bračne, roditeljske, bratsko-sestrinske relacije prolaze kroz različite faze razvoja tokom jednog životnog ciklusa. Brat i sestra su uz roditelje najbliži članovi obitelji i bez obzira na prirodu njihova odnosa, to je jedna od najdubljih povezanosti u životu (Marešić, 2024. prema Wagner Jakab i sur., 2006:77).

Odnos među braćom i sestrama jedan je od najtrajnijih odnosa u životu većine ljudi i jedan od najvažnijih: „Odnosi između brata i sestre često se nazivaju najutjecajnijim i najdugotrajnijim odnosima u životu – traju dulje od veza s roditeljima, supružnicima ili djecom” (Be, Patil, 2016. prema Bank i Kahn, 1997).

Odnosi među braćom i sestrama igraju značajnu ulogu u razvoju pojedinca te donose radost, bijes, bol, zadovoljstvo i frustraciju u život. No, svijet braće i sestara nije isključivo pun sukoba i neugodnosti. U njemu postoji i altruizam, ljubav, druženje i odanost. Kao što neprijateljstvo među braćom i sestrama, započeto u djetinjstvu, može potrajati do odrasle dobi, tako i njihova međusobna solidarnost može ostati trajna.

Autorica Selmanagić Lizde (2012) navodi kako je za bratsko-sestrinske odnose karakteristično to što predstavljaju kombinaciju suprotnih osjećanja: snažnih osjećaja privrženosti i povezanosti, ali isto tako i jakih suprotnih osjećanja kao što su ljutnja i agresivnost.

Veza između brata i sestre nastaje onda kada jedno od njih postane svjesno onog drugog. To se obično događa rođenjem drugog djeteta, odnosno onda kada starije dijete prvi puta dođe u kontakt s mlađim bratom i sestrom. Za neku djecu dolazak mlađeg brata ili sestre predstavlja šok koji teško prevazilaze, ali se smatra da se starijem djetetu lakše nositi s ovim događajem, naročito ako je ranije upoznato s činjenicom da će majka roditi drugo dijete.

Braća i sestre su članovi obitelji koji su vrlo suptilno utkani u naše živote, a njihov utjecaj na našu ličnost značajniji je nego što ponekad mislimo. Taj odnos je toliko specifičan da sve ono što međusobno dijelimo čini taj odnos potpuno jedinstvenim bez obzira na to koliko godina imamo, koliko smo udaljeni jedni od drugih i koliko imamo prijatelja. Braća i sestre su možda i jedine osobe s kojima možemo razgovarati o osobnim životnim fazama promjena i fazama stabilnosti jer nas poznaju iz različitih perioda naših života (Kafedžić i sur., 2019).

U svom radu, Abrams (2009) ističe braću i sestre kao partnere u životnom putovanju i naglašava njihovu jedinstvenu povezanost. Ta posebna veza potiče razvoj kroz blisku interakciju, različite

uloge koje preuzimaju u odnosu te dijeljenje emocija i iskustava. Dodatno, odnosi među braćom i sestrama igraju ključnu ulogu u razvoju socijalnih vještina djece i adolescenata, pružajući im prostor za stjecanje iskustva i usvajanje važnih interakcijskih vještina. Također, spomenuti odnos ne samo da omogućuje razvoj emocionalne inteligencije i sposobnosti rješavanja sukoba, već i postavljaju temelje za kasnije međuljudske odnose s vršnjacima u široj društvenoj zajednici (Ripoll i sur., 2009).

Govoreći o dinamici odnosa između braće i sestara, ona ima dubok utjecaj na formiranje individualnih identiteta. Budući da se razlikuju i razvijaju unutar obiteljske jedinice, ova interakcija pruža temelje za razvoj osobnog identiteta. Osim toga, međusobne interakcije postavljaju temelje za stjecanje važnih komunikacijskih vještina i sposobnosti rješavanja sukoba, što zauzvrat utječe na odnose s drugima, uključujući vršnjake. Također, braća i sestre igraju ključnu ulogu u prijenosu obiteljskih i kulturnih vrijednosti, tradicija i moralnih uvjerenja. Njihova trajna veza pruža kontinuiranu podršku i osjećaj povezanosti kroz različite faze života (Marušić, 2024. prema Rawat i sur. 2024).

Bratsko-sestrinski odnos poseban je po tome što ga istovremeno karakteriziraju bliskost i rivalstvo (Dunn i sur., 1994). Braća i sestre su obično vršnjaci i prolaze kroz iste životne prijelaze, no različit redoslijed rođenja unutar obitelji povezan je s različitim ulogama u obitelji (Cicirelli, 1995).

Općenito, bratsko-sestrinski odnosi tijekom djetinjstva i adolescencije imaju karakteristike koje ih razlikuju od drugih obiteljskih odnosa (poput odnosa adolescenata s roditeljima), ali i od odnosa s vršnjacima (poput prijateljstava s bliskim prijateljima) (Furman & Buhrmester, 1985).

Autor Prskalo (2018) navodi prema autorima Howe i Recchia (2014) kako odnose između braće i sestara u ranom djetinjstvu opisuju četiri temeljne karakteristike:

1. Sibling interakcije predstavljaju emocionalno nabijene odnose koje, uz ugodne i neugodne emocije, ponekad karakteriziraju i ambivalentna emocionalna stanja.
2. Duga zajednička povijest braće i sestara koji su odrastali zajedno, kao i intimnost koja se tijekom tog vremena razvila, predstavljaju temelj za razvoj emocionalne i instrumentalne podrške koju će braća i sestre pružati jedni drugima tijekom čitavog života.
3. Odnose braće i sestara karakteriziraju velike individualne razlike koje proizlaze iz kvalitete međusobnih interakcija.

4. Unatoč tome što je razlika u dobi između braće i sestara značajno povezana s izvorima sukoba, ona istodobno predstavlja plodan kontekst pozitivnih razmjena, poput podučavanja, skrbi i pomaganja. Odnosi s braćom i sestrama pružaju važan kontekst razvoja djetetova razumijevanja socijalnog, emocionalnog, moralnog i kognitivnog svijeta, odnosno igraju važnu ulogu u njihovom razumijevanju perspektiva, misli, namjera i vjerovanja drugih ljudi.

Stariji brat ili sestra pružaju mlađem djetetu ne samo društvo, nego i poticaj za učenje. Mlađe dijete promatra i slijedi korake ka zrelosti, a na to ih potiču uspjesi starije braće i sestara. Zrelije aktivnosti starije braće i sestara stimuliraju djecu da se bolje usmeno izražavaju. Mlađe dijete pruža starijem bratu ili sestri priliku da razvije osjećanja odgovornosti i zaštite.

Tijekom djetinjstva, djeca se suočavaju s nizom razvojnih zadataka, uključujući regulaciju emocija i ponašanja, a odnos s braćom i sestrama jedan je od konteksta u kojem nastoje svladati te izazove. Mnogi autori tvrde da su bliski i intimni odnosi s braćom i sestrama važan kontekst za dječji razvoj. Ovi odnosi mogu pružiti prostor za otkrivanje intimnih, osobnih informacija, što je ključno obilježje bliskih odnosa. Kako djeca prelaze u ranu adolescenciju, razvijaju veće sposobnosti za samootkrivanje (Bedford & Volling, 2004). S druge strane, braća i sestre se uvijek natječu za roditeljsku pažnju i ljubav. Tako nastaje ljubomora i ona izaziva neprijateljske osjećaje jednog djeteta prema drugom kao i osjećaje da su ih roditelji odbacili.

Ali, bitno je naglasiti kako sibling odnos ima mnogo prednosti za razvijanje djece:

- Djeca mnogo lakše i uspješnije kontroliraju svoja ponašanja jer uče da im druga djeca ne toleriraju određene postupke kao roditelji
- Djeca uzajamno popunjavaju jedni drugima praznine u interakciji sa roditeljima
- Kada je dijete u konfliktnoj situaciji s roditeljima, ono utjehu pronalazi u odnosu s bratom ili sestrom i tako razvija balans u obiteljskim odnosima
- Starija djeca često su inicijatori interakcije između djece, te mlađoj djeci predstavljaju vrstu modela koju djeca slijede i kopiraju (Pašalić Kreso, 2012).

Odnosi među braćom i sestrama prirodni su konteksti za učenje o svijetu emocija. Kvaliteta odnosa među braćom i sestrama važna je za oblikovanje međusobnih interakcija i socijalnu prilagodbu djece (Buhrmester i Furman, 1990). Prethodna istraživanja pokazala su da topli, intimni i bliski odnosi najvjerojatnije pružaju optimalne uvjete za međusobno otkrivanje emocija i njihovo razumijevanje (Howe i sur., 2011).

Autori navode kako prvi odnosi nastaju ako majka pripremi dijete za dolazak novog člana, te ako se starije dijete angažira u pomoći ono novog člana obitelji. Ako majka udaljava starije dijete od novorođenčeta iz straha da ga ne povrijedi ili zbog manjka vremena u "borbi" s oba djeteta, starije dijete se počinje osjećati zapostavljeno, te zbog toga razvija odbojnost i neprijateljski odnos prema bratu ili sestri, koji može odrediti njihov odnos i u budućnosti.

Određena istraživanja su pokazala sljedeće rezultate: pozitivan odnos među braćom i sestrama povezan je s boljom regulacijom emocija (Kennedy i Kramer, 2008) te prosocijalnim ponašanjem (Pike i sur., 2005), zbog čega može djelovati kao zaštitni faktor u prevenciji eksternaliziranih problema u ponašanju.

Rođenje brata ili sestre za većinu djece predstavlja značajnu promjenu koja nerijetko uzrokuje privremene promjene u ponašanju. Ipak, s vremenom se odnosi među djecom stabiliziraju. Dan i Kendrik (Pašalić Kreso, 2012:305, prema Bukatko i Daehler, 1992:605) navode da se sibling odnosi najčešće razvijaju u jednom od dva osnovna smjera:

1. Braća i sestre imaju većinom pozitivne i prijateljski orijentirane interakcije
2. Braća i sestre imaju uglavnom hladne, neprijateljske ili agresivne odnose.

Autor Stevanović govori kada jedna obitelj ima više djece, dinamika obiteljskog života se obogaćuje ali istovremeno i komplicira zbog odnosa između djece i odnosa prema roditeljima. Više djece u obitelji ima još jednu prednost nad jednim djetetom. Autor Stevanović (2000) govori o tome kako se u velikoj obitelji djeci pruža prilika da u međusobnom odnosu igraju različite uloge, a sve ih to priprema za život u većim zajednicama i naposljetku u svijetu jedinčadi kad postanu starija, osobito ako nemaju mnogo bratića i sestrična, a teško je sklapati slučajna poznanstva s drugim dječacima i djevojčicama.

Sibling odnosi imaju utjecaj na odrastanje, životnu orijentaciju i život svake osobe (Kafedžić, Bjelan-Guska, Kapetanović, Perković, 2019. prema Schneewind, 2010). Odnosi među braćom i sestrama su odnosi na osnovu kojih se kreiraju veze s partnerima i prijateljima. Braća i sestre su, uz roditelje, drugi po redu izvor odnosa privrženosti (Kafedžić, Bjelan-Guska, Kapetanović,, Perković, 2019. prema Walper i sur, 2009:20).

Mlađa djeca od starije usvajaju pozitivne ali i negativne obrasce ponašanja. Utjecaji braće i sestara su zaslužni za ono što osobe postaju, pa je zato vrlo važno njegovati pozitivne odnose kako bi se povećala šansa da i utjecaj bude pozitivniji.

Braća i sestre mogu se diviti jedno drugom, kopirati i međusobno identificirati, zajednički se suočavati s problemima i poteškoćama, oponašajući one kvalitete koje im se sviđaju kod onog drugog.

Starija braća utiču na socijalizaciju mlađe braće, pa su ona društveno kompetentnija, a očito je ubrzano nadilaženje egocentrizma kod mlađe djece, jer moraju prihvatiti pravila i kriterije starije braće i sestara, ako se žele s njima družiti i igrati. Starija braća, s druge strane, imaju koristi od podučavanja mlađe, jer moraju razumjeti što im oni govore. Imajući na umu povoljne i nepovoljne utjecaje braće i sestara na razvoj pojedinog djeteta, moguće je zaključiti da braća i sestre mijenjaju društvenu situaciju svakog djeteta, poticajno djeluju na njegove mnoge socijalne vještine i da ga pripremaju za ulazak u složene društvene odnose izvan kuće, bolje nego u odnosu sa roditeljima.

Autori Trent i Spitz (2011) su u svom istraživanju o socijalnom ponašanju odraslih ustanovili da su odrasli koji su odrastali s braćom i sestrama bili više uključeni u društvene aktivnosti.

Sibling veza je naslijeđena, a ne stečena. To znači – biti nekome brat ili sestra postaje se rođenjem ili pravnim aktom, u slučaju da se radi o polubratu ili polusestri ili o usvajanju. Sibling veze se u djetinjstvu i adolescentnom periodu održavaju u zajedničkom domu, a u zrelijem dobu putem telefonskih poziva i povremenih viđanja i posjeta. Zbog toga je bratsko-sestrinska veza u zreloom dobu izloženija promjenama ili prekidima, koji su najčešće rezultati vanjskih faktora ili neočekivanih životnih troškova. U ovim vezama postoji ista baza zajedničkih iskustava koji utiču na postojanje sličnosti među njima i nezajedničkih iskustava koja utiču na njihove pojedinačne razlike. U odnosima između braće i sestara javlja se vid zajedničkog iskustva a to potiče njihovu sličnost.

Redoslijed rođenja, spol pa i razlike u godinama rođenja siblinga predstavljaju varijable po kojima se djeca u obitelji razlikuju, a istraživanja genetike ponašanja ličnosti stalno ukazuju na važnost takvih utjecaja (Selmanagić Lizde, 2018. prema Sulloway, 1996).

Prema tome, prvorodena djeca zauzimaju prostor u obitelji u kojem nastoje biti što sličniji svojim roditeljima. Oni zbog toga pokazuju vjerovanja, stavove i mišljenja koja su najbližnja svojim roditeljima. Prvorodena djeca se ugledaju jedino na roditelje jer oni na početku svog života nemaju nijednu bližu osobu koja bi im bila uzor i po čijem modelu bi mogli učiti. Bitno je naglasiti da svako dijete dolazi u već formiranu obitelj i da se njegova osobnost formira u kontekstu te obitelji. Starija braća i sestre imaju veliki utjecaj na kognitivni, društveni i emocionalni razvoj mlađih siblinga. Oni služe kao modeli, učitelji i osobe od povjerenja, iako

ne postoje norme ili obaveze kojima im je ta uloga dodijeljena. Mlađa braća i sestre dolaze u već formiranu obitelj, susreću se s roditeljima koji znaju ponešto o odgoju i djeci, te ulaze u svijet i prostor svoje braće i sestara. Dolaskom novog člana obitelji sama obitelj se mijenja i prolazi kroz nova iskustva i procese učenja. Zbog toga svako dijete dolazi u drugačiju obitelj i ima drugačije uvjete i predispozicije za rast i napredovanje.

Selmanagić Lizde (2012) prema Plomin i Daniels (1987) navodi pojam *nezajedničkog okruženja*, koji označava da braća i sestre samo prividno žive u istoj okolini, a da jedan dio okoline za njih ipak nije jednak. To znači da prije svega postoji nejednak roditeljski odnos prema braći i sestrama, te da sve to utječe na kvalitetu odnosa siblinga a samim tim i na kvalitetu vršnjačkih odnosa. Taj odnos može biti nejednak zbog različitih faktora – roditeljskog iskustva, emocionalne privrženosti pa čak i socio-ekonomskog stanja obitelji. Braća i sestre mogu imati veliki utjecaj u životu svojih siblinga jer svatko od njih živi u okruženju koje se razlikuje po uticaju braće i sestara na njega, kao i po različitim obiteljskim ili izvanobiteljskim faktorima.

Mnogi roditelji smatraju kako ista interesiranja i najuspješniji partnerski odnos u igri imaju djeca koja se po uzrastu ne razlikuju više od dvije godine, te kako je to od velikog značaja. Što se tiče predškolskog uzrasta, igranje, suparništvo i naklonost pojavljuju se podjednako kada je dobna razlika među djecom četiri godine ili samo jedanaest mjeseci, isto kao i agresivnost, suparništvo i zadirkivanje. Često se u obiteljima u kojima postoji veća dobna razlika između djece starije dijete ponaša kao "roditelj" prilikom podučavanja ili brige o mlađem siblingu i što je veća razlika među djecom, starije dijete se pokazuje zrelije.

Autorica Selmanagić Lizde navodi kako se često događa da dvije sestre prolaze kroz razmirice, konflikte ili među njima vlada izvjesna ljubomora, ali one također ostvaruju bliži i topliji odnos nego braća. Ovako bliska veza je važna za njihovu posvećenost i opće dobrostanje čak i u starosti. Sestre koje imaju jaku vezu pružaju oslonac jedna drugoj u svim aspektima zrelog doba: brak, podizanje djece, razvod, gubitak bračnog druga, bolest i starost. U kasnijem zreлом dobu sestre potiču jedna drugu na razvoj društvenih vještina u kontaktu s drugim ljudima. Sestre imaju veoma važnu ulogu u pružanju emotivne podrške svojoj braći kasnije u životu. Također, one se razlikuju jer imaju jedinstvenu i važnu ulogu tokom čitavog života koju ne nalazimo među braćom i važne su za održavanje bolje kvalitete života u vezama među braćom i sestrama, te imaju glavnu ulogu u održavanju obiteljskih veza, brizi o roditeljima i pružanju emocionalne podrške braći kasnije u životu.

Djeca koja imaju starijeg brata mnogo bolje uče samostalno nego djeca sa starijom sestrom. Neka istraživanja pokazuju da je razlog tome taj što je dijete uz starijeg brata mnogo više stimulirano natjecateljskim duhom i suparništvom da nauči od starijeg brata, nego je to slučaj sa starijom sestrom.

Veliki broj djece s braćom i sestrama sklopit će odnos baziran na "bratskom" prijateljstvu, ali očekivan je određen sukob među braćom i sestrama. Taj sukob uglavnom započinje i prije samog rođenja novog člana obitelji, a onda se nastavlja kako djeca rastu i razvijaju se. Veliki broj braće i sestara doživljava različite nivoe ljubomore ili kompetitivnosti, a to nerijetko zna prerasti u veće svađe. Tada je bitno da roditelji znaju kako postupiti u tim trenucima. Nikako nije dobro da se djeca kažnjavaju, a pogotovo da dobivaju kazne bez razgovora o postupcima koje su napravili. Djeci se jasno i transparentno treba objasniti što mogu, a što je zabranjeno, te im se stalno treba pričati o novom članu obitelji. Potrebno je da se djeca naviknu i da osvijeste kako nisu više jedine osobe kojima roditelji mogu posvećivati pažnju. Također, djeca se trebaju što više uključiti u brigu o tek rođenom bratu ili sestri kako bi se osjetili važnima, ali se i dalje osjetili kao dio obitelji. Tako će vidjeti da ih roditelji nisu odbacili zbog novog člana, nego da im je još uvijek važno njihovo prisustvo u obiteljskom životu. Djeca će na taj način puno bolje prihvatiti novu ulogu brata ili sestre.

Ono što je pozitivno u konfliktima između braće i sestara jest da oni u tom procesu uče vještine koje će im služiti kroz život – poštovanje, empatiju, razumijevanje drugih, vještine kompromisa i pregovaranja. U prvim godinama školovanja udobnost, podrška, suparništvo i konflikti koji se odigravaju u odnosima između braće i sestara ne samo da su i dalje prisutni nego ukazuju na jasnu vezu sa njihovim najranijim odnosom.

Istraživanja pokazuju da je doba kasnog djetinjstva i adolescencije vrijeme kada braća i sestre postaju posebno bliski. Oni tada podučavaju, podržavaju i imitiraju jedni druge, te tako jačaju međusobne bliske odnose. Također, u istraživanjima je pokazana povezanost između siblinga u pogledu dimenzije topline, ali i na skalama natjecanja, prisnosti, emocionalne potpore, instrumentalne potpore i međusobnog poznavanja. Braća i sestre su u dobu kada krenu na fakultet puno bliskiji jedni prema drugima, nego prema svojim prijateljima.

Na osnovu istraživanja (Selmanagić Lizde, 2013) zaključeno je da odnos roditelja prema djeci, procjenjujući ga kroz odgojne stilove, pokazuje na njegov utjecaj na bratsko-sestrinske odnose. Braća i sestre razvijaju "umreženije" odnose s ciljem da "pobijede" roditelje u njihovom

neprijateljskom raspoloženju prema jednom, drugom ili trećem djetetu, ali tako istovremeno razvijaju i osjećanja ljubomore ukoliko roditelji favoriziraju jedno dijete u odnosu na drugo.

Muškarci kao braća koja odrastaju uz sestre pokazuju veću emocionalnu sigurnost i sreću, dok žene koje odrastaju uz nekoliko drugih sestara najviše brinu o tome kako pomoći drugima i održati društvene odnose, te mnogo bolje podnose kritiku od drugih ljudi.

U tinejdžerskim godinama najveći "pad" u okviru bliskosti i međusobne interakcije zabilježen je u sestrinskim parovima, dok je trend opadanja bio nešto blaži kada su u pitanju braća. Negativne odlike odnosa: neslaganje, nadmetanje, suparništvo i antagonizam najviše su porasle u adolescentnom dobu, a potom opale u zreлом dobu. Poboljšanje odnosa u ranom zreлом dobu pripisuje se povećanju stepena zrelosti i sposobnosti međusobnog prihvaćanja onakvim kakvi jesu.

Kao što su ranije spomenuti razni stresori koji mogu utjecati na razvoj privrženosti skrbnika i djeteta, tako je čest slučaj u mnogim obiteljima rođenje mlađeg brata ili sestre koje unatoč svojoj ljepoti, za većinu predškolske djece predstavlja teško iskustvo. U takvoj situaciji, dijete uviđa kako po prvi put roditeljsku pažnju, podršku i njegu mora dijeliti još s nekim drugim te se sigurnost njihove privrženosti postupno smanjuje. Također, stvara se emocionalni odnos i između novorođenog djeteta te braće i sestara. Kada mlađe dijete navrši prvu godinu, većinu svog vremena provodi sa starijim bratom ili sestrom. Provođenje zajedničkog vremena uzrokuje veću povezanost koja se očituje brigom starijeg brata ili sestre koji poziva majku kad mlađe dijete plače, pazi ga i čuva. Dojenče te dobi smireno je prisutnošću sestre ili brata predškolske dobi za vrijeme kraće odsutnosti roditelja (Bandić, 2019. prema Berk, 2000. prema Stewart, 1983).

Starija braća utječu na socijalizaciju mlađe braće te imaju koristi od podučavanja mlađe djece jer i sama moraju bolje razumjeti ono što im govore i čemu ih uče. Zbog toga su starija braća općenito bolji učenici, a mlađa se smatraju kompetentnijim i socijalno zrelijim (Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

Vrlo je važno ponašanje roditelja koje utječe na međusobnu povezanost braće i sestara. Majke i očevi koji se često igraju sa svojom djecom i starijem bratu ili sestri objašnjavaju želje i potrebe mlađeg djeteta, podržavaju i pospješuju razvoj suradnje prožete pozitivnim reakcijama među djecom (Bandić, 2019, prema Berk 2008, prema Howe, Aquan-Asse i Bukowski, 2000). Korisne informacije pruža i jedna od perspektiva o utjecaju braće sestara - teorija razrjeđenja resursa, koja tvrdi da se braća i sestre moraju natjecati za ograničeno roditeljsko vrijeme, novac

i pažnju (Yucel, Vogt Yuan, 2014. prema Downey 1995. prema Blake 1981, 1989). S većim brojem djece, ti se resursi još više razrjeđuju. Vjeruje se da razrjeđenje resursa posebno negativno utječe na obrazovne ishode i rezultate inteligencijskih testova. Braća i sestre mogu biti dobri resursi jedini drugima jer pružaju više prilika za socijalizaciju.

Downey i Condrón (2004) otkrili su da su djeca s jednim ili dvoje braće i sestara imala bolje interpersonalne vještine tijekom vrtića nego jedinci. Dodatno, učitelji su izvijestili da su djeca s braćom i sestrama imala manje problema s samokontrolom i manje eksternaliziranih problematičnih ponašanja.

Određena istraživanja jasno ukazuju da je kvaliteta odnosa između braće i sestara važna za socio-emocionalni razvoj.

Direktni utjecaj braće i sestara jednih na druge može se očitovati kroz povećavanje razlika među njima, ali i tako da taj utjecaj ne mora nužno značiti povećanje razlika. Braća i sestre mogu se diviti jedno drugom, kopirati i međusobno se identificirati, zajednički se suočavati s problemima i poteškoćama, oponašajući one kvalitete koje im se sviđaju kod onog drugog. U zreloj dobi, bez obzira na fizičku ili psihološku distancu, odnos braće i sestara može biti i dalje poseban. Zahvaljujući životu u obitelji s braćom i sestrama, kao važnim faktorima socijalizacije, djeca mogu naučiti važne životne vještine kao što je život u zajedništvu, saradnja, dijeljenje stvari/igračaka/prostora, ali i shvatiti da je svaka osoba jedinstvena i posebna. Mogu naučiti kako rješavati probleme, biti asertivni i snalažljivi.

II. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

2.1. Problem istraživanja

Obiteljska zajednica je osnovna stanica svakog društva. To je prva zajednica u kojoj se odvija odgoj djeteta. U praksi je bilo teško odrediti jednu definiciju obitelji jer postoje različiti kriteriji kojima se sama obitelj određuje. Jedna od definicija koju su autori ponudili, a za koju smatram da dobro određuje obitelj je sljedeća: "Obitelj čine roditelji, ili najmanje jedna odrasla osoba, i djeca, ili najmanje jedno dijete, koji žive u zajedničkom domaćinstvu, uspješno funkcioniraju kao zajednica zadovoljavanja potreba njenih članova, a njihov odnos se temelji na krvnom srodstvu, zakonskoj (brak, adopcija) ili na običajnoj regulativi" (Pašalić Kreso, 2012:54).

Kroz povijest, obitelj se mijenjala u svojoj strukturi i funkcijama, od tradicionalnih proširenih zajednica do suvremenih nuklearnih obitelji. Promjene u društvenim, ekonomskim i kulturnim uvjetima utjecale su na način na koji se obitelj oblikuje i na dinamiku odnosa unutar nje. Što se tiče modernog društva, osnovu bračne, samim tim i obiteljske zajednice, čini ljubav i odluka dvoje ljudi da ljubav krunišu brakom. U takvom odnosu posebno se naglašava uloga roditeljstva, odgojnih stilova i emocionalne klime unutar obitelji kao faktora koji doprinose stabilnosti i razvoju djeteta. Autorica Pašalić Kreso navodi kako je obitelj uvijek bila nezamjenjiv oblik udruživanja i okupljanja u kojem se roditelji i djeca međusobno podržavaju, te razvijaju svoje emocionalne, socijalne i druge kompetencije.

Obitelj, kao primarno okruženje socijalizacije, oblikuje djetetov radni, moralni i socijalni razvoj, a unutar njezinih odnosa posebno se ističe dinamičan i dugotrajan odnos braće i sestara. Ovi odnosi predstavljaju važan sustav obitelji, a njihova kvaliteta može imati snažan utjecaj ne samo na međusobne interakcije unutar obitelji, već i na širu društvenu prilagodbu djece. Kroz svakodnevnu interakciju, braća i sestre razvijaju vještine rješavanja sukoba, empatiju i razumijevanje, što su ključni aspekti socio-emocionalnog razvoja. Stoga je upravo kvaliteta sibling odnosa u obitelji jedan od važnih faktora koji doprinosi djetetovoj sposobnosti prepoznavanja i upravljanja emocijama, izgradnji pozitivnih odnosa te uspješnoj integraciji u društveni kontekst.

Problem ovog istraživanja jest potreba dubljeg razumijevanja kvalitete odnosa među braćom i sestrama unutar obiteljskog konteksta te njihove uloge u socio-emocionalnom razvoju djeteta.

2.2. Predmet istraživanja

Braća i sestre su važan i nezaobilazan subsistem obitelji, što ukazuje na ulogu i važnost njihovog međusobnog odnosa, koji doprinosi kvaliteti njihovih odnosa, ali i kvaliteti funkcioniranja cjelokupne obitelji (Selmanagić Lizde, 2018). Socio-emocionalni razvoj predstavlja razvojni zadatak u djetetovu životu. Odnosi se, između ostalog, i na uspješno prepoznavanje i nošenje s vlastitim i tuđim emocijama u socijalnom kontekstu, te na vještine izgradnje i održavanja kvalitetnih odnosa s drugima. Ovaj odnos igra ključnu ulogu u socio-emocionalnom razvoju djece, jer kroz interakcije s braćom i sestrama djeca uče izražavati emocije, rješavati sukobe, razvijati empatiju i razumjeti perspektive drugih. Djeca i mladi uče primijeniti vještine razumijevanja i upravljanja emocijama, osjetiti i pokazati suosjećanje za druge, uspostaviti i održati pozitivne odnose s drugima.

U radu, predmet analize je kvaliteta odnosa među braćom i sestrama i utjecaj tog odnosa na socio-emocionalni razvoj djeteta, odnosno na sposobnost prepoznavanja emocija, razumijevanje drugih, kao i suradnju s drugima.

2.3. Cilj istraživanja

Cilj ovog istraživanja jest ispitati kvalitetu odnosa između braće i sestara u obitelji, te njenu povezanost sa socio-emocionalnim razvojem djeteta.

2.4. Zadaci istraživanja

1. Analizirati ključne dimenzije kvalitete sibling odnosa u obitelji
2. Ispitati percepciju kvalitete odnosa između braće i sestara s obzirom na dob, spol i razliku u godinama
3. Ispitati kvalitetu sibling odnosa u obiteljskim prilikama za poticanje socio-emocionalnog razvoja
4. Utvrditi aktivnosti roditelja za unapređenje socio-emocionalnog razvoja u sibling odnosima

2.5. Istraživačka pitanja

1. Na koji način se manifestira kvaliteta sibling odnosa, s posebnim naglaskom na bliskost, podršku sukobe i rivalstvo?
2. Kakva je percipirana kvaliteta odnosa između braće i sestara s obzirom na dob, spol i razliku u godinama?
3. Kako ispitanici doživljavaju kvalitetu odnosa s braćom i sestrama u kontekstu svog socio-emocionalnog života?
4. Na koji način ispitanici opisuju ulogu sibling odnosa u razvoju vlastitih socio-emocionalnih vještina?
5. Kojim aktivnostima roditelji unaprijeđuju socio-emocionalni razvoj u sibling odnosima?

2.6. Metode, tehnike i instrumenti istraživanja

U ovom radu se koristila metoda teorijske analize, servej metoda i deskriptivna metoda.

Predmet metode teorijske analize jest proučavanje i razvijanje pedagoške teorije. Ona obuhvaća prošlu i sadašnju pedagošku teoriju. Postupak primjene ove metode određen je logikom metodologije pedagoških istraživanja (Florić, Ninković, 2012). Važnost primjene metode teorijske analize je u njezinoj mogućnosti da uoči složene aspekte pedagoške stvarnosti, da iz toga izdvoji bitne karakteristike i međusobne odnose, te zakonitosti razvoja pedagoških pojava (Hadžikić-Sukljić, 2013).

Servej metoda kao osnovni izvor podataka koristi lične iskaze o mišljenjima, uvjerenjima, stavovima i ponašanju. Vezuje se za upitnik i strukturirani intervju (Florić, Ninković, 2012). Metoda survey je postupak kojim se na temelju anketnog upitnika istražuju i prikupljaju podaci, informacije, stavovi i mišljenja o predmetu istraživanja. Ova je metoda pouzdana u tolikoj mjeri u koliko su mjeri pouzdane same informacije prikupljene tom metodom. U nekim slučajevima pouzdanost informacija može biti potpuna (Zelenika, 1999).

Deskriptivna metoda je poznata i kao empirijska metoda. Ona se oslanja na empirijske (iskustvene) činjenice iz pedagoške prakse. Njome se teži što vjerodostojnijem opisu (Florić, Ninković, 2012). Ona predstavlja skup znanstveno istraživačkih postupaka kojima se opisuju pojave u odgoju i obrazovanju, tj. ispituje se stanje, a time i njihove osobine bez obzira na njihove uzorke (Mužić, 1999).

Tehnike koje su se koristile u radu su rad na dokumentaciji, skaliranje i anketiranje.

Anketiranje - određuje se kao postupak prikupljanja podataka putem pismenog odgovaranja ispitanika (učenika, nastavnika, roditelja i drugih) na pitanja koja su im prezentirana u pismenoj formi (Florić, Ninković, 2012. prema Havelka i sur., 2008). Podaci dobijeni anketiranjem mogu biti objektivne i subjektivne prirode. Podaci su objektivne prirode, ako se odnose na postojeće činjenice, kao što su podaci o uzrastu ili spolu učenika, dužini radnog staža nastavnika, materijalnim prilikama ili zanimanjima roditelja, broju i vrsti nastavnih sredstava i školskih objekata. Tehnika anketiranja poslužiti za prikupljanje podataka i odgovora ispitanika o kvaliteti odnosa između braće i sestara, kao i o roditeljskoj percepciji poticanja kvalitete sibling odnosa.

Skaliranje se koristi ukoliko se putem pedagoških istraživanja želi utvrditi stupanj prisutnosti i ispoljenosti nekog svojstva, osobine, ili karakteristike. Skale procjene se najčešće primjenjuju za ispitivanje stavova, mišljenja, ponašanja, pogleda i interesiranja učesnika u obrazovnom procesu (Florić, Ninković, 2012). Tehnika skaliranja služila je za mjerenje stavova ispitanika prema istraživanom fenomenu na kvantitativan i usporediv način.

Rad na dokumentaciji najviše se upotrebljava u povijesnom istraživanju odgoja i obrazovanja. To je prikupljanje raznih vrsta dokumenata, literature o odgoju i obrazovanju, osobna dokumentacija itd. (Mužić, 1999). Tehnika rada na dokumentaciji je korištena kako bi se analizirala pedagoška literatura.

Instrumenti koji su korišteni su: anketni upitnici za učenike i roditelje, kao i skale procjene.

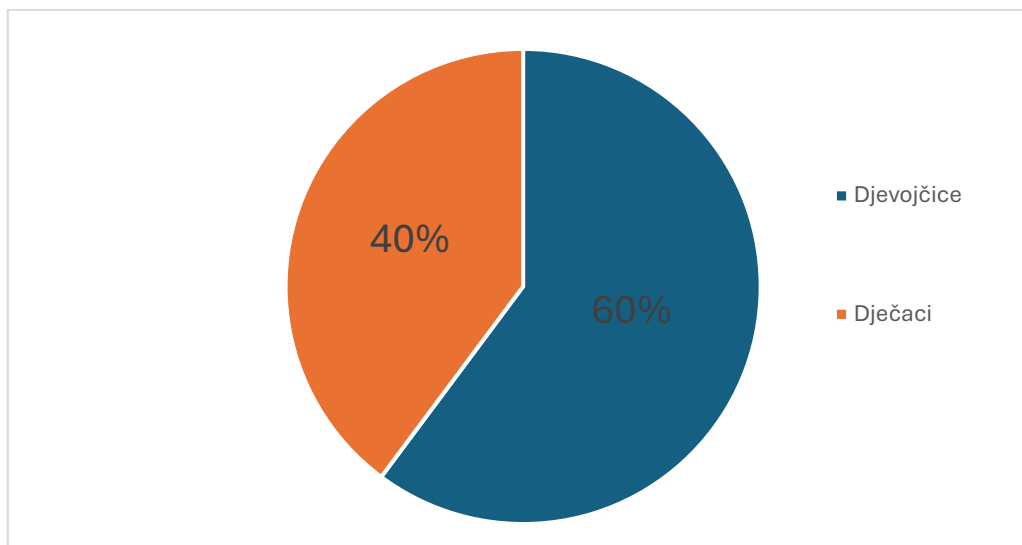
Instrumenti su kreirani za potrebe ovog istraživanja, a sve potrebne procedure kod nadležnog Ministarstva su blagovremeno pokrenute i okončane, te je anketni upitnik za učenike primijenjen nakon dobivene pisane suglasnosti nadležnog Ministarstva.

2.7.Uzorak istraživanja

Uzorak je prigodni i namjerni. Uzorkom su obuhvaćeni učenici Franjevačke klasične gimnazije u Visokom kao i njihovi roditelji.

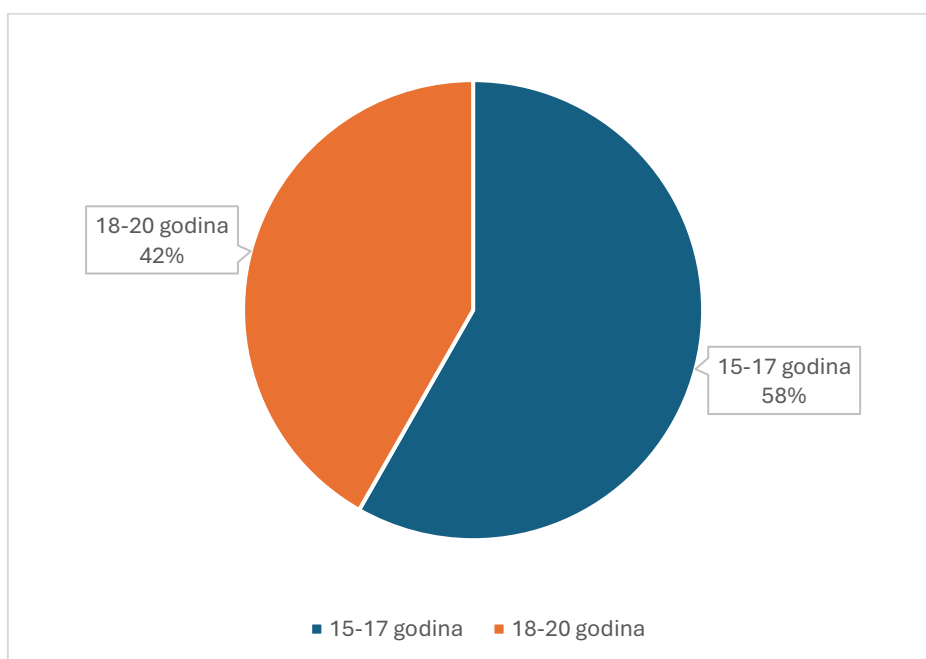
Prigodni uzorak se koristi onda kada je neki dio populacije iz nekog razloga dostupniji u odnosu na druge (Florić, Ninković, 2012). U ovoj vrsti uzorkovanja biranje uzorka nema za cilj da postigne reprezentativnost nego relevantnost za razumijevanje fenomena koji se proučava (Florić, Ninković, 2012. prema Schwandt, 2007).

U uzorak su ušli učenici i učenice Franjevačke klasične gimnazije, njih 103. Od 103 učenika, njih 62 je ženskog spola (60%), a 41 muškog spola (40%).



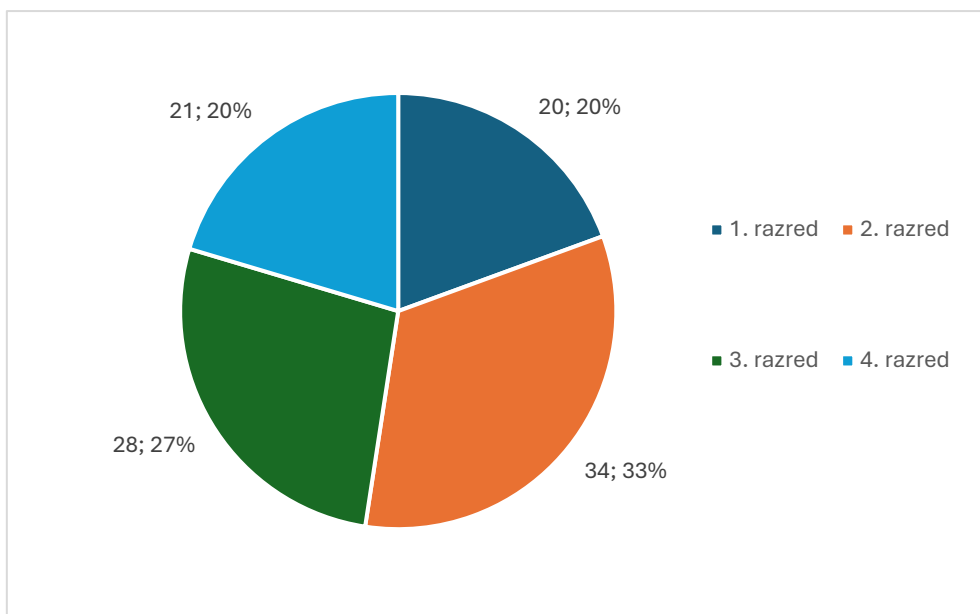
Grafikon 1. Spol učenika

Od učenika se tražilo da upišu svoju dob nakon čega su formirane dobne skupine u koje su svrstani. Definirane su dvije dobne skupine: 15-17 godina (60 ispitanika) i 18-20 godina (43 ispitanika), kako bi se ispitanici podijelili s obzirom na razvojnu fazu adolescencije. Dob od 15 do 17 godina najčešće obuhvaća srednju adolescenciju, dok 18 do 20 godina pripada kasnoj adolescenciji i prelasku u ranu odraslu dob.



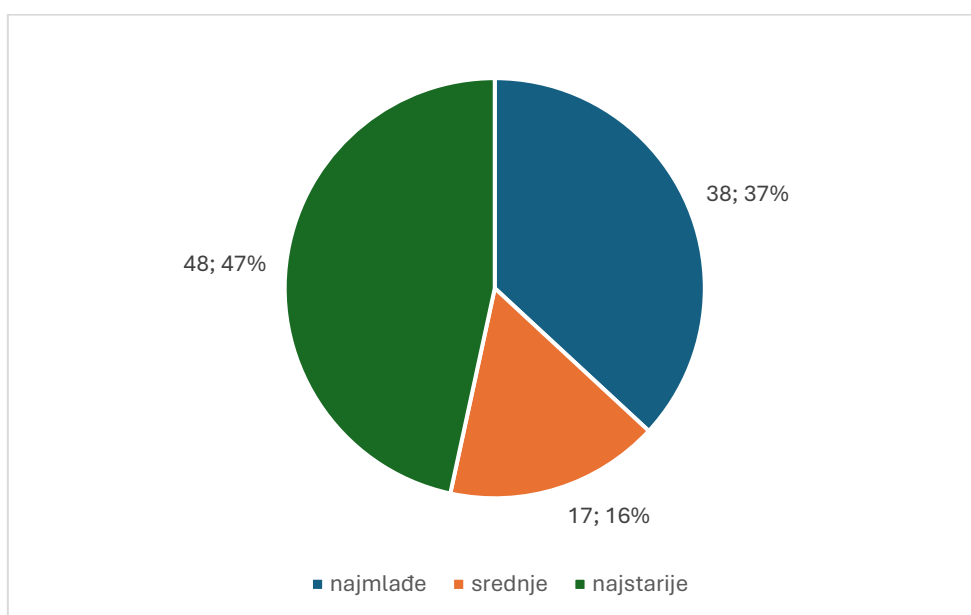
Grafikon 2. Dob učenika

Od učenika se tražilo da upišu i koji su razred, te su dobiveni sljedeći rezultati: prvi razred (20 učenika, 20%), drugi razred (34 učenika, 33%), treći razred (28 učenika, 27%) i četvrti razred (21 učenik 20%).



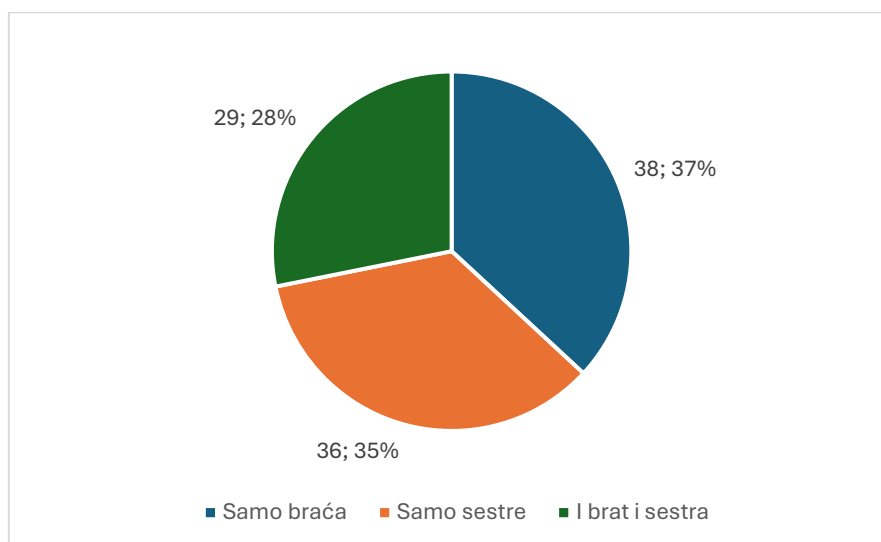
Grafikon 3. Razred i broj učenika u razredu

Učenici su upitani koje su po redu dijete u obitelji, te su dobiveni sljedeći rezultati: najmlađe dijete (38 ispitanika, 37%), srednje dijete (17 učenika, 16%) i najstarije dijete (48 učenika, 47%).



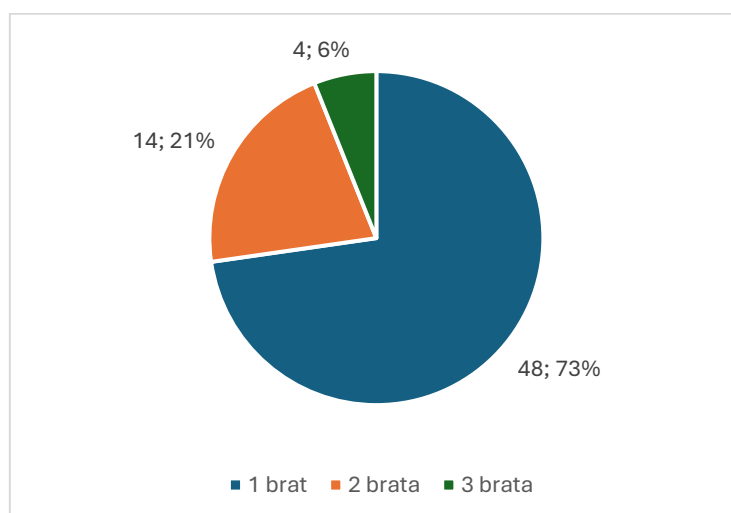
Grafikon 4. Redoslijed rođenja djece u obitelji

Uzorak istraživanja činili su učenici koji imaju barem jednog brata ili sestru, dok su djeca bez braće i sestara (jedinci) bila isključena iz istraživanja. S obzirom na spol braće i sestara, 38 učenika (37%) ima samo braću, 36 učenika (35%) ima samo sestre, a 29 učenika (28%) ima i brata i sestru.

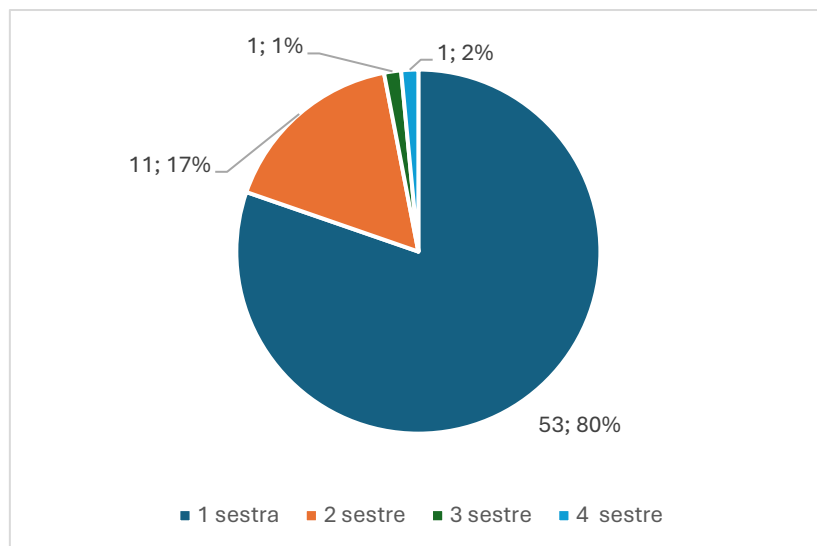


Grafikon 5. Broj braće i sestara u obitelji

Podaci pokazuju da najveći broj učenika (48, 73%) ima jednog brata, zatim da 14 učenika (21%) ima 2 brata i da 3 brata imaju 4 učenika (6%). Slično tome, najveći broj učenika (53, 80%) ima 1 sestru, njih 11 (17%) ima 2 sestre, te 3 odnosno 4 sestre ima po jedan učenik (1%). Ovi podaci prikazani su u dvije odvojene tablice koje prikazuju distribuciju broja braće i sestara.

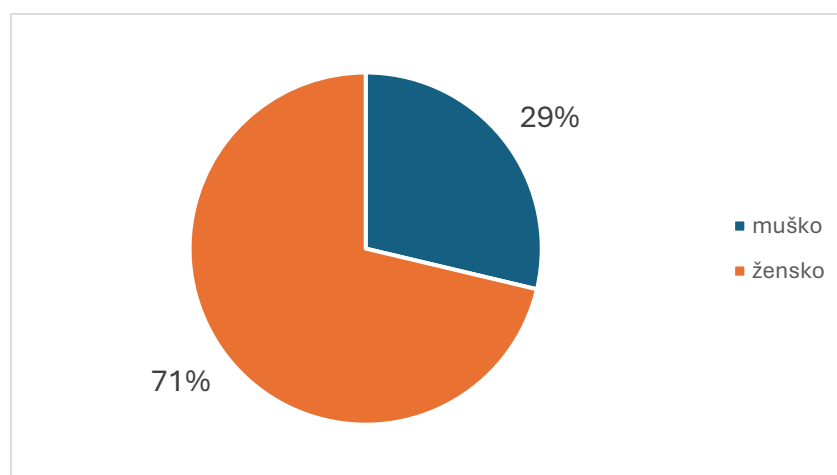


Grafikon 6. Broj braće



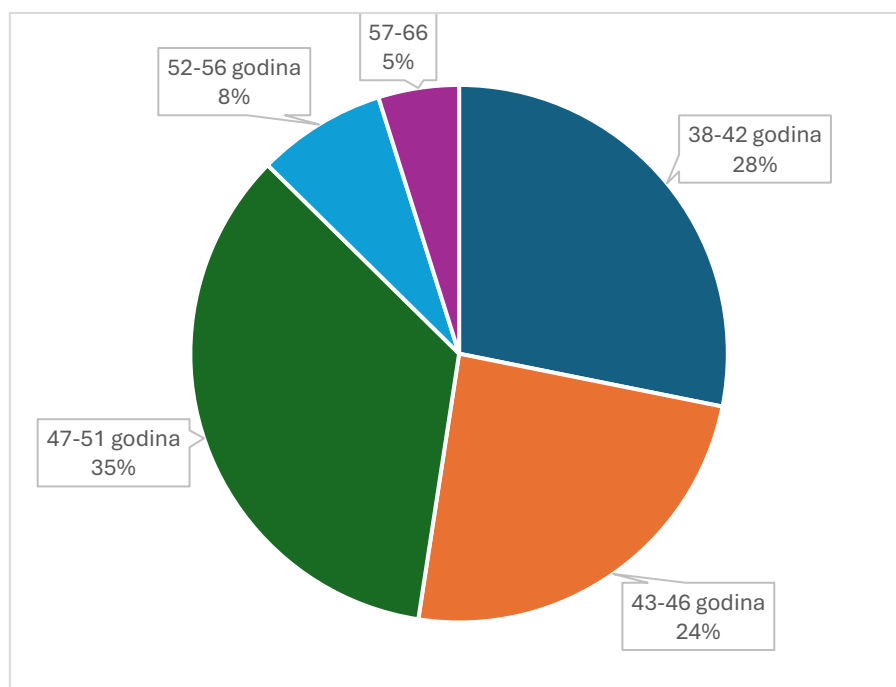
Grafikon 7. Broj sestara

U uzorak su ušli i roditelji učenika, ukupno 101 ispitanik roditelj. Od toga, 72 majke (71%) i 29 očeva (29%).



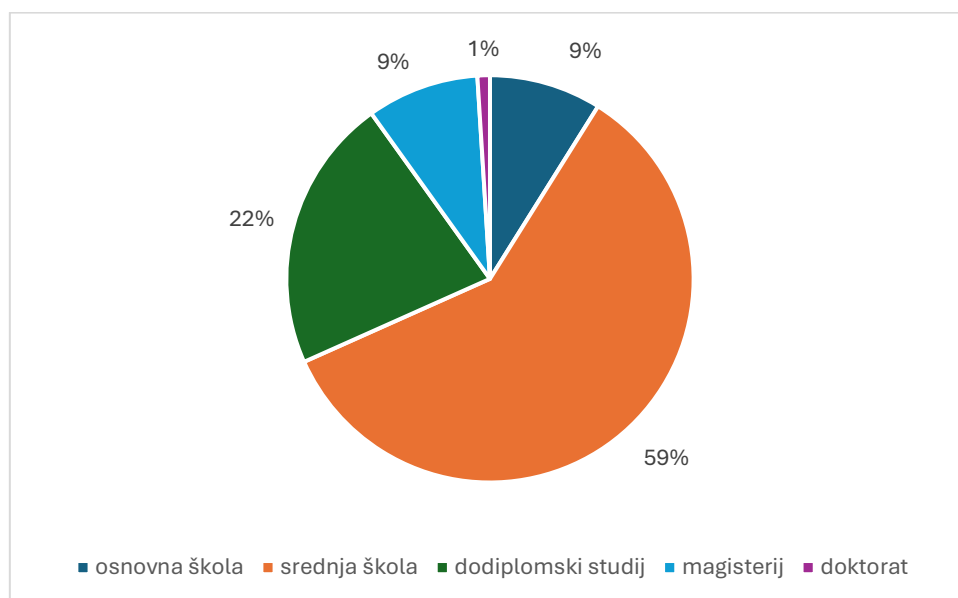
Grafikon 8. Spol roditelja

Osim toga, roditelji su upisivali svoju dob nakon čega su formirane dobne skupine u koje su svrstani. Ovdje je definirano 5 dobnih skupina: 38-42 godine (29 ispitanika, 28%), 43-46 godina (25 ispitanika, 24%), 47-51 godina (36 ispitanika, 35%), 52-56 godina (8 ispitanika, 8%) i 57-66 godina (5 ispitanika, 5%). Definirano je pet skupina jer su roditelji ispitanika bili raspršeni u širem dobnom rasponu (od 38 do 66 godina), pa je ovakva podjela omogućila bolju preglednost podataka i preciznije uočavanje mogućih razlika u stavovima s obzirom na dob.



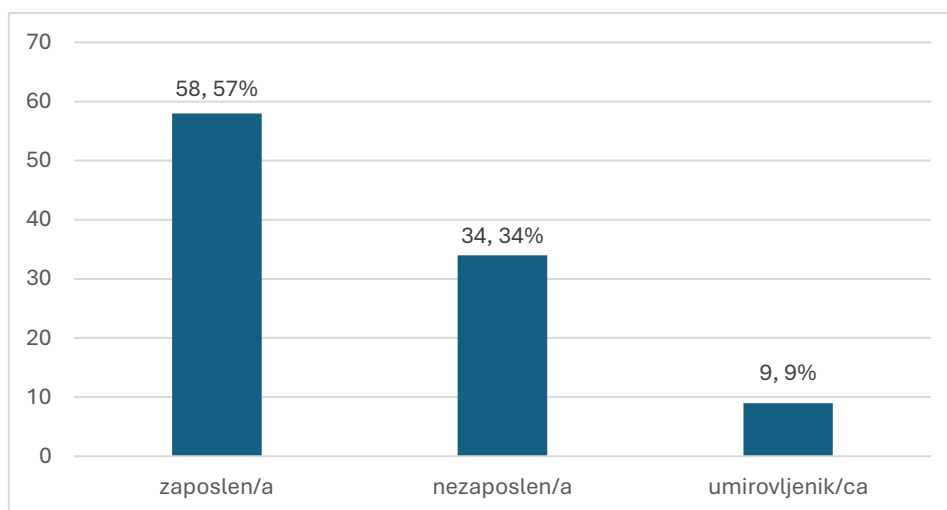
Grafikon 9. Dob roditelja

Od roditelja se tražilo da upišu i razinu završenog obrazovanja, te su dobiveni sljedeći rezultati: osnovna škola (9 ispitanika, 9%), srednja škola (60 ispitanika, 59%), dodiplomski studij (22 ispitanika, 22%), magisterij (9 ispitanika, 9%) i doktorat (1 ispitanik, 1%).



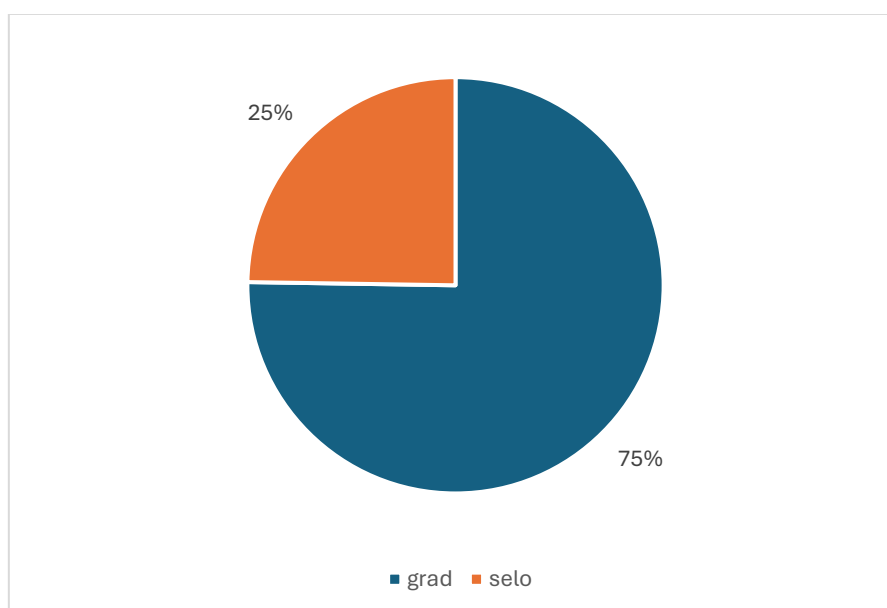
Grafikon 10. Razina obrazovanja roditelja

Također, pitalo ih se da označe jesu li zaposleni, nezaposleni ili umirovljenici, te su dobiveni sljedeći rezultati: zaposlenih roditelja je 58 (57%), nezaposlenih 34 (34%) i umirovljenika 9 (9%).



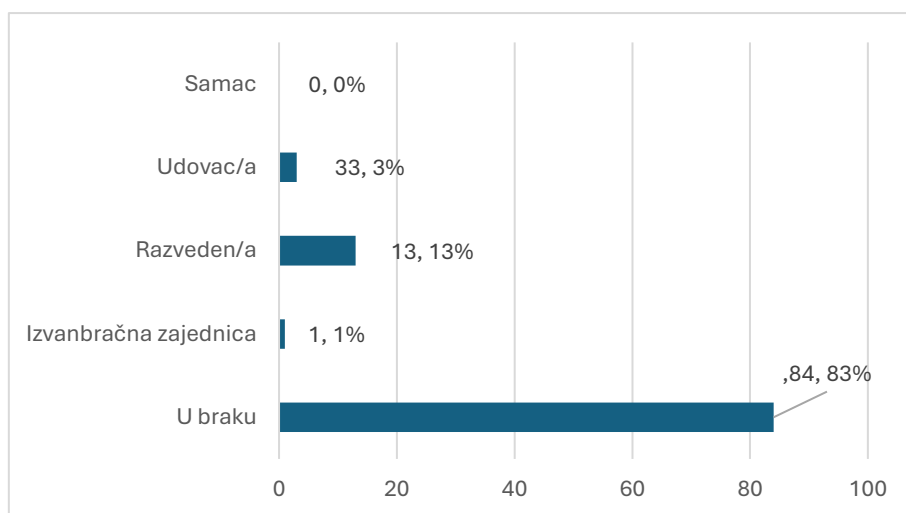
Grafikon 11. Zaposlenje roditelja

Roditelji su upitani da upišu gdje žive, u selu ili gradu, odnosno u ruralnom ili urbanom dijelu. Dobili smo rezultate da 76 (75%) roditelja živi u gradu, a 25 (25%) na selu.



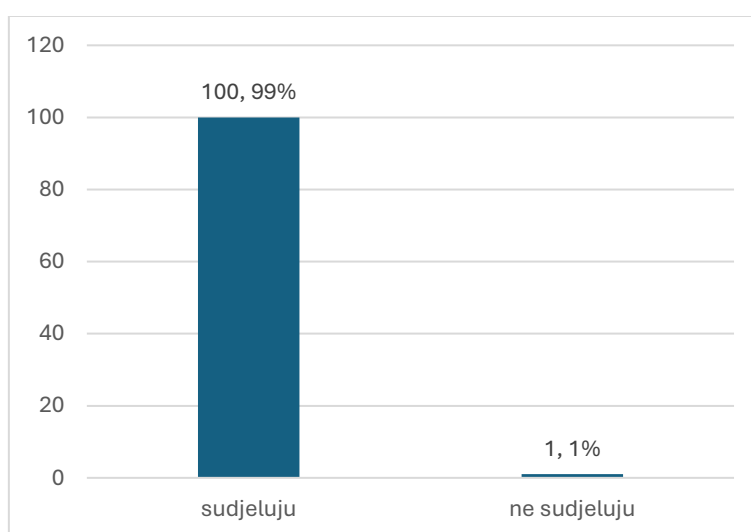
Grafikon 12. Mjesto stanovanja

Još jedno od općih pitanja koje se ticalo roditelja je bio njihov bračni status. Dobiveni su sljedeći rezultati: u braku (84 roditelja, 83%), izvanbračna zajednica (1 roditelj, 1%), razveden/a (13 roditelja, 13%), udovac/udovica (3 roditelja, 3%) i samaca (0, 0%).



Grafikon 13. Bračni status roditelja

Na kraju, roditelji su upitani sudjeluju li aktivno u odgoju djece i sudjeluju li u školskim aktivnostima svoje djece. Od 101 roditelja, njih 100 je reklo da aktivno sudjeluje u odgoju, a samo jedan roditelj je rekao da ne sudjeluje. Također, njih 55 je reklo da sudjeluju u školskim aktivnostima (54%), njih 13 je reklo da ponekad sudjeluju (13%) i 33 roditelja ne sudjeluju u školskim aktivnostima (33%).



Grafikon 14. Aktivno sudjelovanje roditelja u odgoju djece

III. ANALIZA I INTERPRETACIJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA

3.1. Analiza anketnog upitnika za učenike

U skladu s postavljenim ciljem istraživanja u nastavku su prikazani i interpretirani rezultati prikupljeni analizom anketa. U skladu s postavljenim ciljem istraživanja u nastavku su prikazani i interpretirani rezultati prikupljeni analizom anketa. Anketa za učenike se sastojala od 46 tvrdnji, koje su u analizi grupirane u 2 kategorije. Prva kategorija "Kvaliteta odnosa sa siblingom" je podijeljena u tri potkategorije: "toplina i povezanost", "konflikt i svađe" i "rivalstvo i konkurencija". Druga kategorija "Utjecaj na socio-emocionalni razvoj" je podijeljena isto tako u tri potkategorije: "samopoštovanje", "empatija i socijalna osjetljivost" i "emocionalna regulacija". Anketa za roditelje se sastojala iz 26 tvrdnji, koje su u analizi grupirane u 3 kategorije. Prva kategorija: "Emocionalna toplina i podrška", druga kategorija: "Komunikacija i emocionalno vođenje" i treća kategorija: "Modeliranje i poticanje vlastitih vještina". Tvrdnje su u analizi podijeljene u tematske kategorije jer je takva struktura omogućila jasnije povezivanje s teorijskim okvirom rada i pregledniju analizu podataka.

Na ovaj način dobiveni nalazi izravno doprinose odgovaranju na postavljena istraživačka pitanja, od opisa manifestiranja kvalitete sibling odnosa, preko uočavanja razlika prema dobi, spolu i razlici u godinama, ispitivanja povezanosti i utjecaja tih odnosa na socio-emocionalni razvoj djeteta, kao i aktivnosti kojima su roditelji unapređivali socio-emocionalni razvoj u dječjim odnosima.

Upitnik se sastojao od upute za učenike, nekoliko općih pitanja o učeniku, zatim je slijedilo 46 tvrdnji gdje su ispitanici izražavali stupanj slaganja s navedenim tvrdnjama koristeći Likertovu skalu (od "posve netočno" do "posve točno"). Na kraju, ispitanicima su ponuđena tri otvorena pitanja za dodatno pojašnjenje.

TVRDNJA	Posve netočno	Uglavnom netočno	Ni točno ni netočno	Uglavnom točno	Posve točno
	<i>f (%)</i>	<i>f (%)</i>	<i>f (%)</i>	<i>f (%)</i>	<i>f (%)</i>
I. KATEGORIJA: Kvaliteta odnosa sa siblingom – Toplina i povezanost					
1. Moj brat/sestra me redovno podržava kada se suočavam sa teškim situacijama	2 (2%)	4 (4%)	24 (23%)	37 (36%)	36 (35%)
2. Osjećam se blisko s bratom/sestrom.	1 (1%)	3 (3%)	15 (15%)	27 (26%)	57 (55%)

3. Brat/sestra su mi najbolji prijatelji.	10 (10%)	15 (15%)	23 (22%)	27 (26%)	28 (27%)
4. Idemo na iste vannastavne aktivnosti.	6 (6%)	15 (15%)	23 (22%)	27 (26%)	32 (31%)
5. Mogu slobodno izraziti svoje misli i osjećaje pred bratom/sestrom.	4 (4%)	8 (8%)	14 (14%)	25 (24%)	52 (51%)
6. Često se smijemo i zabavljamo zajedno.	0 (0%)	2 (2%)	21 (20%)	48 (47%)	32 (31%)
7. Idemo na iste vannastavne aktivnosti.	64 (62%)	7 (7%)	11 (11%)	9 (9%)	12 (12%)
8. Stalo mi je do toga šta brat/sestra rade.	1 (1%)	5 (5%)	15 (15%)	33 (32%)	49 (48%)
9. Brat/sestra se osjećaju loše kada sam ja loše.	10 (10%)	26 (25%)	30 (29%)	29 (28%)	8 (8%)
10. Kada je brat/sestra sretan/sretna i ja sam sretan/sretna.	5 (5%)	2 (2%)	22 (21%)	30 (29%)	44 (43%)
11. Povjerio/povjerila bih najveću tajnu bratu/sestri.	12 (12%)	9 (9%)	9 (9%)	29 (28%)	44 (43%)
12. Volimo raditi iste stvari.	15 (15%)	5 (5%)	31 (30%)	27 (26%)	10 (10%)
Konflikt i svade					
1. Često se svađamo zbog sitnica.	17 (17%)	13 (13%)	19 (18%)	36 (35%)	18 (17%)
2. Trebam paziti šta govorim da se brat/sestra ne naljuti.	16 (15%)	17 (17%)	30 (29%)	26 (25%)	14 (14%)
3. Poslije sukoba s bratom/sestrom dugo ostajemo udaljeni jedno od drugog.	58 (56%)	34 (33%)	8 (8%)	3 (2%)	0 (0%)
4. Osjećam napetost u njegovom/njenom društvu.	77 (75%)	10 (10%)	10 (10%)	4 (4%)	2 (2%)
5. Svađe s bratom/sestrom mi narušavaju raspoloženje.	7 (7%)	9 (9%)	31 (30%)	36 (35%)	20 (19%)

6. Brat/sestra uzima moje stvari bez pitanja.	28 (27%)	27 (26%)	10 (10%)	19 (19%)	19 (18%)
7. Uvijek razbacava moje stvari.	46 (45%)	15 (15%)	18 (17%)	15 (15%)	9 (9%)
8. Brat/sestra me pokušava kopirati u stvarima koje radim i želim.	43 (42%)	24 (23%)	12 (12%)	12 (12%)	12 (12%)
Rivalstvo i konkurencija					
1. Ponekad se trudim biti bolji/bolja od brata/sestre u svemu.	20 (19%)	25 (24%)	26 (25%)	21 (20%)	11 (11%)
2. Osjećam ljubomoru kada brat/sestra ima bolje ocjene.	78 (76%)	8 (8%)	9 (9%)	7 (7%)	1 (1%)
3. Uvijek uspoređujem svoje uspjehe s uspjesima brata/sestre.	45 (44%)	26 (35%)	8 (8%)	11 (11%)	13 (13%)
4. Želim više pažnje od roditelja nego moj brat/sestra	56 (54%)	16 (16%)	21 (20%)	9 (9%)	1 (1%)
5. Natjecanje između mene i brata/sestre često nam otežava zajedničke aktivnosti.	52 (51%)	18 (17%)	20 (19%)	8 (8%)	5 (5%)
6. Svađamo se oko toga čiji je red da uradi određene kućanske poslove.	24 (23%)	8 (8%)	11 (11%)	20 (19%)	40 (39%)
7. Osjećam da me brat/sestra odbacuju.	76 (74%)	15 (15%)	9 (9%)	3 (3%)	0 (0%)
8. Roditelji češće okrivljuju mene nego brata/sestru.	29 (28%)	6 (6%)	20 (19%)	25 (24%)	23 (22%)
II. KATEGORIJA: Utjecaj na socio-emocionalni razvoj - Samopoštovanje					
1. Zahvaljujući podršci brata/sestre, osjećam se sigurnije u sebe.	4 (4%)	9 (9%)	27 (26%)	32 (31%)	31 (30%)
2. Kada brat/sestra pohvali moj rad, moje samopouzdanje se povećava.	1 (1%)	4 (4%)	10 (10%)	44 (43%)	43 (42%)
3. Držim do svojih vještina i sposobnosti jer mi brat/sestra pokazuje povjerenje.	2 (2%)	9 (9%)	31 (30%)	39 (38%)	22 (21%)

4. U prisustvu brata/sestre osjećam se vrijedno i prihvaćeno.	5 (5%)	1 (1%)	22 (21%)	30 (29%)	45 (44%)
5. Osjećaj da me brat/sestra cijeni pomaže mi da bolje procijenim svoje kvalitete.	1 (1%)	6 (6%)	3 (3%)	37 (36%)	29 (28%)
Empatija i socijalna osjetljivost					
1. Briga o osjećajima brata/sestre pomaže mi da bolje razumijem osjećaje drugih.	6 (6%)	7 (7%)	16 (15%)	42 (41%)	32 (31%)
2. Kad vidim brata/sestru tužnom, lakše prepoznam i svoje emocije.	4 (4%)	12 (12%)	44 (43%)	28 (27%)	15 (15%)
3. Naučio/la sam se stavljati u tuđu poziciju zbog brata/sestre.	5 (5%)	11 (11%)	28 (27%)	27 (26%)	32 (31%)
4. Osjećam želju pomoći prijateljima na isti način kao što pomažem bratu/sestri.	1 (1%)	4 (4%)	26 (25%)	38 (37%)	34 (33%)
5. Razumijevanje problema brata/sestre povećava moju osjetljivost na tuđe potrebe.	6 (6%)	10 (10%)	22 (21%)	40 (39%)	25 (24%)
6. Kada sam u svađi s roditeljima, utjehu pronalazim u kontaktu s bratom/sestrom.	13 (13%)	3 (3%)	15 (15%)	37 (36%)	35 (34%)
Emocionalna regulacija					
1. Zahvaljujući podršci brata/sestre, osjećam se sigurnije u sebe.	14 (14%)	10 (10%)	26 (25%)	28 (27%)	25 (24%)
2. Kada sam uznemiren/a, brat/sestra mi pomaže da smirim emocije.	6 (6%)	19 (18%)	21 (20%)	34 (33%)	23 (22%)
3. Zbog složenih odnosa sa bratom/sestrom, lakše upravljam stresom.	8 (8%)	16 (15%)	39 (38%)	31 (30%)	9 (9%)
4. Naučio/la sam prepoznati i nazvati vlastite emocije kroz razgovor sa bratom/sestrom.	11 (11%)	10 (10%)	40 (39%)	30 (29%)	12 (12%)
5. Zajedničke teškoće s bratom/sestrom ojačavaju moju sposobnost prilagođavanja emocija.	3 (3%)	6 (6%)	28 (27%)	34 (33%)	32 (31%)

Tabela 1. Anketni upitnik za učenike

U prvoj kategoriji, na tvrdnju: *"Osjećam se blisko s bratom/sestrom"*, 57 od 103 ispitanika su potvrdila da je za njih ta tvrdnja posve točna (55%). Također, njih 15 (15%) odnosno 27 (26%) je reklo kako se ni slažu ni ne slažu odnosno da je tvrdnja uglavnom točna. Tek 4 ispitanika (4%) su rekla kako je za njih ta tvrdnja posve ili uglavnom netočna.

Bliskost i povezanost se u prvoj kategoriji očituje i kroz tvrdnju: *"Mogu slobodno izraziti svoje misli i osjećaje pred bratom/sestrom."* Tu vidimo da većina ispitanika (25 i 52, 74%) kažu da se uglavnom slažu ili u potpunosti slažu s tom tvrdnjom. Ova tvrdnja govori o postojanju otvorenog, iskrenog i sigurnog odnosa između braće i sestara. Kada osoba osjeća da može slobodno izraziti svoje misli i osjećaje, to znači da među njima vlada povjerenje, međusobno poštovanje i emocionalna bliskost. Ovakva otvorena komunikacija važna je za emocionalni razvoj, jer pruža osjećaj prihvaćenosti i sigurnosti unutar obitelji.

Na iduću tvrdnju: *"Moj brat/sestra me redovno podržava kada se suočavam sa teškim situacijama"*, 37 i 36 ispitanika (71%) je potvrdilo da je za njih tvrdnja uglavnom točna ili posve točna, dok je 2 i 4 ispitanika (6%) reklo kako je tvrdnja za njih posve ili uglavnom netočna.

Što se tiče tvrdnje: *"Idemo na iste vannastavne aktivnosti."*, ona je u ovom slučaju ovakva (64 ispitanika 62%) su odgovorila da je tvrdnja za njih posve netočna, a 12 ispitanika (11%) je reklo kako je tvrdnja posve točna), jer su ispitanici učenici koji borave u Konviktu, te radni tjedan provedu udaljeni od braće i sestara. Neki od ispitanika idu na iste vannastavne aktivnosti kao braća i sestre jer žive u Konviktu zajedno s bratom/sestrom, dok neki dolaze iz tog mjesta pa mogu ići na iste aktivnosti.

U tvrdnji koja glasi: *"Stalo mi je do toga šta brat/sestra rade"*, njih 49 (48%) je odgovorilo kako je tvrdnja posve točna za njih, 33 je reklo kako je to uglavnom točno (32%), 15 učenika je reklo kako je ni točno ni netočno (14%), te 6 ispitanika (6%) ovu tvrdnju smatra da je posve ili uglavnom netočna za njih.

Raspodjela odgovora na tvrdnju: *"Brat/sestra se osjećaju loše kada sam ja loše"* pokazuje umjerenu raspršenost stavova. Najveći broj ispitanika (30, 29%) je odabrao srednju vrijednost, što može upućivati na neutralnost, neodlučnost ili nedostatak jasnog uvida u emocionalne reakcije brata/sestre. Također, relativno visok broj odgovora u kategorijama 2 i 4 (ukupno 55 učenika, 53%) pokazuje podijeljenost između blažeg neslaganja i slaganja, dok su ekstremni stavovi (1 i 5) zastupljeni u manjoj mjeri (18 učenika, 18%). Ova raspodjela sugerira da odnos empatije između braće i sestara nije jednako percipiran, te da postoji razlika u iskustvu i doživljaju međusobne emocionalne povezanosti.

U drugom dijelu prve kategorije – konflikti i svađe – u tvrdnji koja glasi: *"Često se svađamo zbog sitnica."*, 54 ispitanika (52%) su rekla da je za njih tvrdnja uglavnom ili posve točna. Njih 30 (30%) je reklo da je posve ili uglavnom netočna, a 19 (18%) ispitanika je reklo da je tvrdnja za njih ni točna ni netočna. U idućoj tvrdnji: *"Trebam paziti šta govorim da se brat/sestra ne naljuti"*, stupanj slaganja je različit. Za ovu tvrdnju je 30 ispitanika (29%) reklo da je tvrdnja za njih ni točna ni netočna. Zbog otvorenog pitanja i opširnijeg opisa sibling odnosa, vidimo da se učenici dvoume oko ovog pitanja jer učenici koji imaju i brata i sestru moraju paziti šta će pred kojim reći. Učenici su u otvorenim odgovorima pisali kako ih stariji brat/sestra znaju osuđivati zbog stvari koje kažu ili naprave. Ukupno 40 učenika (39%) je za ovu tvrdnju reklo kako je za njih uglavnom ili posve točna, te je 33 učenika (32%) reklo kako je tvrdnja za njih uglavnom ili posve netočna.

Zanimljivi su odgovori i na sljedeću tvrdnju: *"Poslije sukoba s bratom/sestrom dugo ostajemo udaljeni jedno od drugog."* Najniži stupanj slaganja (posve netočno) zaokružilo je 58 učenika (56%), dok najveći stupanj slaganja (posve točno) nije zaokružio niti jedan učenik (0%). Ovakva distribucija odgovora ukazuje na to da velika većina ispitanika ne ostaje dugo udaljena od brata/sestre nakon sukoba, što govori da je njihov odnos obilježen relativno brzom obnovom komunikacije i emocionalne bliskosti nakon konflikta. Sukobi među braćom i sestrama su očekivani dio odnosa, ali ovi rezultati pokazuju da među ispitanicima dominira tendencija ka pomirenju i nastavku odnosa bez dugotrajnog zadržavanja svađe. Autori naglašavaju da postoji nešto pozitivno u konfliktima između braće i sestara – oni u tom procesu uče vještine koje će im služiti kroz život – poštovanje, empatiju, razumijevanje drugih, vještine kompromisa i pregovaranja.

Dvije tvrdnje *"Brat/sestra uzima moje stvari bez pitanja"* i *"Uvijek razbacuje moje stvari"* odnose se na poštivanje osobnog prostora i imovine među braćom i sestrama. Za prvu tvrdnju, raspodjela odgovora je sljedeća: 28 ispitanika (27%) je označilo 1 (posve netočno), 27 (26%) je označilo 2 (uglavnom netočno), 10 ispitanika (10%) je označilo 3 (ni točno ni netočno), 19 (19%) je označilo 4 (uglavnom točno) i 19 (18%) je označilo 5 (posve točno). Za drugu tvrdnju, odgovori su: 46 (45%) – posve netočno, 15 ispitanika (14%) je označilo uglavnom netočno, 18 (17%) je označilo ni točno ni netočno, 15 ispitanika (15%) je označilo uglavnom točno i 9 (9%) označilo posve točno. Prva tvrdnja ima podjeljenije odgovore – iako 55 ispitanika (53%) izražava da se to ne događa ili rijetko događa, značajan broj (njih 38, 37%) navodi kako se to često ili redovito događa. To ukazuje na razlike u doživljaju međusobnog poštovanja granica

među braćom i sestrama, gdje dio njih izražava nezadovoljstvo zbog narušavanja privatnosti i autonomije.

S druge strane, druga tvrdnja pokazuje izraženije neslaganje s tvrdnjom – čak 61 ispitanik (59%) ne doživljava takvo ponašanje kao redovno, dok samo 24 (24%) smatra da se to često ili posve točno odnosi na njihovu situaciju. Ovaj rezultat sugerira da fizičko narušavanje osobnog prostora i neurednost nisu toliko izraženi među ispitanicima, odnosno da je manji broj braće i sestara sklon neredu kao obliku smetnje. Kad promatramo obje tvrdnje zajedno, možemo vidjeti kako uzimanje stvari bez pitanja predstavlja češći izvor konflikta nego razbacivanje stvari.

Analizirajući treći dio prve kategorije – rivalstvo i konkurencija – primjećujemo da su stavovi učenika podijeljeni. Ovdje je ispitano osam tvrdnji koje se odnose na prisutnost rivalstva i natjecateljskih tendencija u sibling odnosima.

Tvrdnja *"Ponekad se trudim biti bolji/bolje od brata/sestre u svemu"* je pokazala na prisutnost kompetitivnosti. Većina ispitanika zauzima sredinu skale – 25 ispitanika (24%) je označilo da je uglavnom netočno, 26 (25%) označilo da je ni točno ni netočno, a 21 (20%) je označilo kako je uglavnom točno. Samo 20 ispitanika (20%) je navelo kako je tvrdnja za njih posve netočna, a 11 ispitanika (11%) da je posve točna.

Sljedeća tvrdnja: *"Osjećam ljubomoru kada brat/sestra ima bolje ocjene"* je naišla na gotovo jednoznačan odgovor – 78 ispitanika (75%) je označilo tvrdnju kao posve netočnu. U idućoj tvrdnji: *"Uvijek uspoređujem svoje uspjehe s uspjesima brata/sestre"*, odgovori su nešto različitiji, 45 osoba (44%) je označilo da je tvrdnja posve netočna, a 13 osoba (12%) da je posve točna. U tvrdnji *"Želim više pažnje od roditelja nego moji brat/sestra"*, 56 ispitanika (54%) je označilo tvrdnju kao posve netočnu, a kod dijela ispitanika vidimo osjećaj borbe za emocionalnu dostupnost roditelja (30 ispitanika, 29%).

Tvrdnja *"Svađamo se oko toga čiji je red da uradi određene kućanske poslove."* Pokazuje najpravnomjerniju raspodjelu s 40 ispitanika (39%) koji je označavaju kao posve točnu, te ju 20 (19%) označava kao uglavnom točnu. Sukobi oko obaveza kod kuće predstavljaju značajan izvor svakodnevnih tenzija.

Iz sljedeće tvrdnje: *"Osjećam se da me brat/sestra odbacuje"* možemo vidjeti kako odbacivanje kao oblik emocionalnog sukoba nije učestala pojava u analiziranim odnosima, jer je velika većina ispitanika, njih 76 (74%), označilo tvrdnju kao posve netočnu, a nijedan učenik nije rekao da je tvrdnja posve točna za njega (0%).

U nastavku upitnika, ispitanicima je bilo ponuđeno otvoreno pitanje: *"Ukratko opiši odnos sa svakim bratom/sestrom!"*. Odgovori na ovo pitanje su dali potpuniji i jasniji uvid na stanje kvalitete odnosa sa siblingom, odnosno nekoliko sastavnica kvalitete – bliskosti, topline, svađe, rivalstva, konflikata. Odgovori su sljedeći:

"Razumiju jedna drugu i tu su uvijek kao podrška u bilo čemu"

"Slažu se u većini slučajeva, podržavaju jedna drugu, uvijek su tu kao oslonac jedna drugoj i smatra ju svojim najbližim prijateljem"

"Polovina mog srca, duše i ličnosti"

"Odnos pun razumijevanja i podrške, nekada probleme s roditeljima komentiramo zajedno a nerijetko govorimo i tajne jedno drugom"

"Često se smijemo i možemo o svemu razgovarati"

"Stalno se čujemo i njemu najviše vjerujem"

"Sestra je otvorena i mogu s njom opušteno razgovarati bez osude"

"Mogu joj sve reći i znam da će mi dati savjet a neće otkriti moju tajnu"

U drugoj kategoriji – utjecaj na socio-emocionalni razvoj, prva stavka koja se ispitala u anketi je bila *samopoštovanje*. Pet tvrdnji u ovoj kategoriji ispitalo je doživljaj sigurnosti, prihvaćenosti i osobne vrijednosti u kontekstu podrške, priznanja i prisustva brata ili sestre.

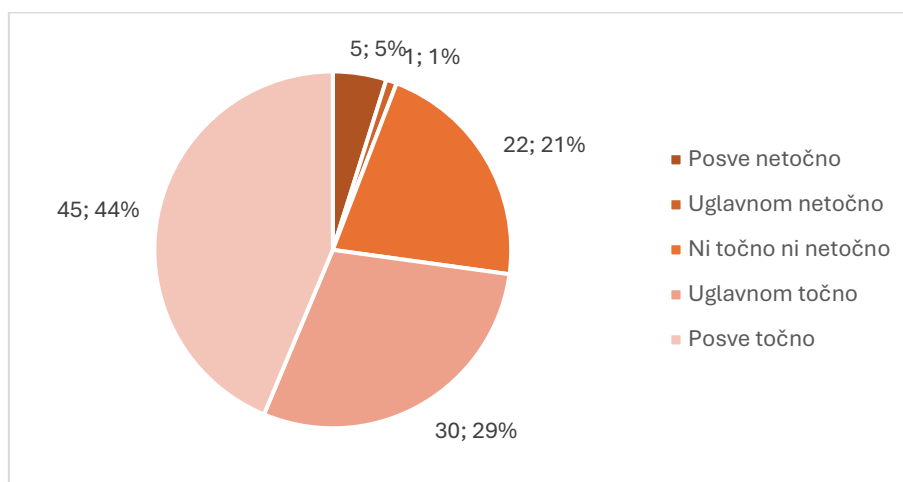
Ukupna analiza pokazuje visoku razinu pozitivnih iskustava. Najveći broj odgovora koncentriran je na vrijednosti 4 i 5 na skali, što ukazuje da većina ispitanika kaže da su tvrdnje uglavnom ili posve točne. Na primjer, tvrdnja *„Kada brat/sestra pohvali moj rad, moje samopouzdanje se povećava“* pokazuje izrazito pozitivnu dinamiku – 44 ispitanika (43%) označilo je razinu 4 (uglavnom točno), a 43 (42%) razinu 5 (posve točno). Slično je i s tvrdnjom *„Zahvaljujući podršci brata/sestre, osjećam se sigurnije u sebe“*, gdje su 63 ispitanika (61%) odabrala visoke vrijednosti (4 i 5 uglavnom i posve točno). Ovo ukazuje na to da su međusobna podrška i priznanje među braćom i sestrama snažni zaštitni faktori u emocionalnom razvoju.

Ispitanici također pozitivno ocjenjuju osjećaj prihvaćenosti i vrijednosti u prisustvu brata ili sestre: *"U prisustvu brata/sestre osjećam se vrijedno i prihvaćeno"* – 75 učenika (73%) označilo je ovu tvrdnju s 4 ili 5 (uglavnom ili posve točno). To sugerira da samopouzdanje djece ne

proizlazi isključivo iz vanjskih ili roditeljskih izvora, nego da značajnu ulogu ima i svakodnevna emocionalna interakcija s bratom ili sestrom.

Tvrdnja „*Držim do svojih vještina i sposobnosti jer mi brat/sestra pokazuje povjerenje*“ dodatno potvrđuje važnost takve bliske relacije – 39 ispitanika (38%) označilo je „uglavnom točno“, a 22 (21%) „posve točno“, što je ukupno gotovo dvije trećine učenika. Učenici koji osjećaju da im brat ili sestra vjeruje, spremniji su razvijati samopouzdanje i vjerovati u vlastite kompetencije.

Značajno je i to da se kroz tvrdnju „*Osjećaj da me brat/sestra cijeni pomaže mi da bolje procijenim svoje kvalitete*“ vidi da se samopoimanje i unutarnja slika o vlastitoj vrijednosti često formira i kroz oči bliskih članova obitelji. Gotovo dvije trećine ispitanika izravno povezuje bratsko/sestrinsko poštovanje s vlastitom sposobnošću realnog samovrednovanja.



Grafikon 15. II. Kategorija, tvrdnja 4: "U prisustvu brata/sestre osjećam se vrijedno i prihvaćeno."

Tvrdnje u dijelu ankete "Empatija i socijalna osjetljivost" usmjerene su na procjenu uloge braće i sestara u oblikovanju sposobnosti prepoznavanja vlastitih i tuđih emocija, razvijanju suosjećanja te na prenošenje tih vještina u širi socijalni kontekst.

Rezultati pokazuju da se najveći broj odgovora nalazi u kategorijama 4 i 5 što ukazuje na visok stupanj slaganja ispitanika s tvrdnjama. To sugerira da većina učenika percipira svoj odnos s bratom ili sestrom kao značajan čimbenik u razvoju empatije i socijalne osjetljivosti. Tvrdnja 'Briga o osjećajima brata/sestre pomaže mi da bolje razumijem osjećaje drugih' pokazuje snažnu emocionalnu refleksiju – 42 učenika (41%) odgovorila su s "4 (uglavnom točno)", a 32 (31%) s „5 (posve točno)“. Samo 13 učenika (13%) odabralo je vrijednosti 1 ili 2 (posve i uglavnom netočno), što znači da velika većina učenika percipira brigu za brata ili sestru kao

korisnu za razvijanje šire emocionalne inteligencije. Slično tomu, tvrdnja *"Kad vidim brata/sestru tužnom, lakše prepoznam i svoje emocije"* pokazuje da preko 87% ispitanika odabire središnje i više vrijednosti skale (3, 4, 5).

Tvrdnja *"Naučio/la sam se stavljati u tuđu poziciju zbog brata/sestre"* ističe razvoj empatijske sposobnosti kroz blisku obiteljsku interakciju - ukupno 59 učenika (57%) odabralo je vrijednosti 4 i 5, a dodatnih 28 učenika (27%) označilo je „3“, što pokazuje da se ovaj oblik emocionalnog učenja temelji upravo na svakodnevnim situacijama s braćom i sestrama.

Tvrdnja *"Osjećam želju pomoći prijateljima na isti način kao što pomažem bratu/sestri"* ilustrira kako se empatijsko ponašanje u obitelji prenosi i na šire socijalne relacije - samo 5 učenika (5%) odabralo je vrijednosti 1 ili 2 (posve i uglavnom netočno), dok se većina učenika slaže da ih iskustvo pomaganja unutar obitelji potiče na pomoć i podršku drugima (98 učenika, 95%). Tvrdnja *"Razumijevanje problema brata/sestre povećava moju osjetljivost na tuđe potrebe"* dodatno potvrđuje ovaj trend – s 40 odgovora (39%) na razini 4 (uglavnom točno) i 25 odgovora (24%) na razini 5 (posve točno), ova tvrdnja oslikava bratsko-sestrinsku interakciju kao put prema razvijanju socijalne osjetljivosti i tolerancije.

Tvrdnja: *"Kada sam u svađi s roditeljima, utjehu pronalazim u kontaktu s bratom/sestrom"*, pokazuje da mnogi učenici doživljavaju brata ili sestru kao emocionalni oslonac u stresnim obiteljskim situacijama – ukupno 72 učenika (70%) izjavljuje (ocjenama 4 i 5 – uglavnom točno i posve točno) da upravo u tom odnosu nalaze utjehu.

Točnost ovih podataka se potvrđuje i u otvorenim pitanjima. Na pitanje: *"Šta si kroz taj odnos/te odnose naučio/la o prijateljstvu, rješavanju sukoba ili izražavanju osjećaja"*, učenici su davali sljedeće odgovore:

"Bitno je slojevite i kompleksne situacije potpuno shvaćati, ne treba tražiti razloge za sukob, te se trebamo staviti u poziciju druge osobe."

"Naučila sam kako svi imaju potrebe i različite interese i ako netko ž pokaže emocije to znači da mi vjeruje i da me voli."

"Prisustvo pravog prijatelja je rijetkost i taj osjećaj je neobjašnjiv."

"Naučila sam kako da se odnosim prema drugim ljudima, kako da budem bolji prijatelj i kako na miran način riješiti sukob, bolje izražavam emocije i lakše pronalazim prijatelje."

"Naučio sam bolje kontrolirati emocije i poštovati tuđa mišljenja jer nisu svi isti i nikada ne treba suditi i treba slušati priču do kraja."

Na temelju rezultata za skupinu tvrdnji u kategoriji „Emocionalna regulacija“, jasno se može uočiti da odnosi s bratom ili sestrom imaju značajnu ulogu u razvoju sposobnosti prepoznavanja, razumijevanja i upravljanja vlastitim emocijama kod djece i ispitanika. Sve tvrdnje u ovoj kategoriji pokazuju dominantnu usmjerenost prema višim vrijednostima skale, osobito odgovorima „4“ i „5“ – uglavnom i posve točno. Ovo upućuje na to da većina ispitanika percipira svoj bratsko-sestrinski odnos kao važan resurs za emocionalnu stabilnost i regulaciju.

U tvrdnji, *"Kad sam uznemiren/a, brat/sestra mi pomaže da smirim emocije"* odgovori su raspoređeni u blagom pozitivnom smjeru, s 34 učenika (33%) na razini (4 – uglavnom točno) i 23 (22%) na razini (5 – posve točno). Ipak, 19 učenika (19%) je odabralo odgovor (2 – uglavnom netočno) što može ukazivati na varijacije u dostupnosti ili kvaliteti podrške od strane brata/sestre.

Iduća tvrdnja: *"Zbog složenih odgovora s bratom/sestroom, lakše upravljam stresom"*, istražuje konfliktne dimenzije odnosa, ali su odgovori pretežito pozitivni: 39 učenika (38%) odabralo je da se ni slaže ni ne slaže s tvrdnjom, a 31 učenik (30%) je rekao da je tvrdnja uglavnom točna. Iako manji broj učenika vidi ovu tvrdnju kao potpuno točnu (9 učenika, 9%), ovi rezultati govore u prilog tezi da se kroz bratsko-sestrinske konflikte uči emocionalna otpornost i tolerancija.

Iduća tvrdnja: *"Naučio/la sam prepoznati i nazvati vlastite emocije kroz razgovor sa bratom/sestroom."* Ovdje se također primjećuje pozitivan trend – 40 učenika (39%) odgovorilo je 3 – ni točno ni netočno, a dodatnih 30 učenika (29%) je odgovorilo sa uglavnom točno. Ovo sugerira da verbalizacija emocija u bratsko-sestrinskoj interakciji ima važnu ulogu u emocionalnoj inteligenciji. Manji broj odgovora na krajevima skale (11 i 12 (11% i 11% za „1“ i „5“, odnosno posve netočno i posve točno) govori o raznolikosti iskustava, no većina učenika ipak doživljava ovu dinamiku kao korisnu.

Posljednja tvrdnja: *"Zajedničke teškoće s bratom/sestroom ojačavaju moju sposobnost prilagođavanja emocija"* nailazi na najvišu razinu slaganja – 66 učenika (63%) označilo je (4) ili (5) – uglavnom i posve točno. Ovo ukazuje da zajedničko suočavanje s izazovima ima ključnu ulogu u emocionalnom sazrijevanju.

Također, kroz otvorena pitanja se uočava kako su ispitanici uz pomoć braće i sestara naučili prepoznavati i prilagođavati svoje emocije u trenucima kada je to potrebno, te da su ih znali kontrolirati u situacijama izvan obiteljskog okruženja:

"Nekada je bolje prvi popustiti i nemaju svi isti pogled na svijet"

"U svakoj situaciji treba djelovati smireno i razumno a saosjećanje s drugima je temelj dobrih odnosa"

"Nekada je potrebno zastati i razjasniti i razumjeti drugu stranu"

"Naučio sam da treba biti razuman prema drugima"

"Imati više strpljenja jer i drugi imaju probleme a ne samo ja i da trebamo izražavati svoje mišljenje"

"Naučila sam da ne doživljavaju svi sve isto i da ne uživaju svi u istim stvarima"

"Naučio sam kontrolirati i pokazati svoje emocije i prepoznati tuđe emocije"

Prema odgovorima ispitanika može se uvidjeti da se većina ispitanika osjeća blisko sa svojim siblingom (55% ispitanika). Bliskost se očituje kroz slobodno izražavanje misli i osjećaja, emocionalnu povezanost, prepoznavanje emocija te kroz pokazivanje međusobne podrške. Također, velika većina učenika (56%) je rekla kako nakon sukoba ne ostaju dugo udaljeni od brata iz sestre, što potvrđuje da im je bitna bliskost koju imaju u svom odnosu i da je njihov odnos obilježen brзом obnovom komunikacije. Sukobi i konflikti su normalan dio odnosa između siblinga, a autorica Selmanagić Lizde (2012) naglašava da kroz rješavanje sukoba djeca uče vještine kao što su poštovanje, razumijevanje tuđe perspektive, vještine kompromisa i pregovaranja kao i kontrole agresivnih impulsa. Jednako važna je i spoznaja o vrijednosti mirnog i otvorenog izražavanja emocija. Nekoliko učenika istaknulo je da su kroz odnos sa siblingom naučili kako "nije loše pokazati osjećaje", kako je važno "ne osjećati strah prilikom izražavanja emocija", te da se "sukobi najbolje rješavaju razgovorom, ali ne odmah nego kada se ljutnja smiri". Ova zapažanja potvrđuju da kvalitetan sibling odnos može biti snažan kontekst za učenje emocionalne regulacije, samokontrole i komunikacije.

Cjelokupan socio-emocionalni razvoj se u fazama djetetovog života najviše manifestira u društvenim situacijama. Kroz odgovore se vidi da ispitanici imaju socio-emocionalne komponente koje im olakšavaju suradnju sa siblingom. Oni brinu o svojim ali i tuđim osjećajima, naučili su prepoznavati emocije, razgovaraju o svojim problemima i mogu

prepoznati tuđe potrebe. Ovo se može povezati sa socio-emocionalnim učenjem koje je bitan proces u kojem se razvijaju socio-emocionalne kompetencije, a djeca stječu stavove i vještine koje će im olakšati komunikaciju i suradnju s drugima, naglašavaju autori Vranjican, Prijatelj, Kuculo, 2019. prema Weissberg i sur., 2015.

Odgovori provedenih anketa ukazuju na to da sibling odnosi predstavljaju značajan čimbenik u oblikovanju socio-emocionalnog razvoja ispitanika. Zajedničko okruženje u kojem odrastaju, koje uključuje dijeljene fizičkog prostora, zajedničke resurse i svakodnevne obiteljske aktivnosti pruža kontinuirane prilike za interakciju te potiče razvoj međusobne povezanosti. Provođenje zajedničkog vremena, bilo u kontekstu obiteljskih obaveza, suradničkog učenja ili slobodnih aktivnosti (npr. zajedničke igre, rekreativne aktivnosti, gledanje filmova), pokazalo se važnim pokazateljem suradničkih vještina, empatije i sposobnosti nenasilnog rješavanja sukoba. Jedan od ključnih elemenata koji se često spominje je razvijanje empatije i razumijevanja za druge ljude. Mnogi učenici navode da su naučili kako "svatko ima svoje potrebe i interese", da "nije svako osjećanje usmjereno protiv njih", te da je važno "staviti se u poziciju druge osobe". Ovi odgovori upućuju na to da odnos s bratom ili sestrom postaje prvo sigurno okruženje u kojem dijete uči prepoznavati, tumačiti i poštovati emocije drugih, što je temelj emocionalne inteligencije.

Nadalje, pojedini su ispitanici istaknuli kako iskustva iz odnosa s braćom i sestrama pozitivno utječu na njihove socijalne interakcije izvan obiteljskog okruženja, posebno u vidu povećane spremnosti za pružanje pomoći prijateljima. Ovakvi odgovori potvrđuju da kvalitetni sibling odnosi mogu imati dugoročan učinak na procese socijalizacije, doprinoseći razvoju interpersonalnih kompetencija koje se prenose na širi društveni kontekst, što je posebno istaknuo Gardner u teoriji višestrukih inteligencija.

3.2. Analiza anketnog upitnika za roditelje

Upitnik za roditelje se sastojao od upute, nekoliko sociodemografskih pitanja, zatim je slijedilo 26 tvrdnji gdje su ispitanici izražavali stupanj slaganja s navedenim tvrdnjama koristeći Likertovu skalu (od "posve netočno" do "posve točno"). Na kraju je ponuđeno 5 otvorenih pitanja za dodatno pojašnjenje.

Pitanja koja su bila ponuđena roditeljima su smještena u kategorije. Postoje tri kategorije:

1. Emocionalna toplina i podrška – kroz nju se ispitivala percepcija roditelja o vlastitoj ulozi u pružanju emocionalne podrške svojoj djeci. Fokus u tvrdnjama je bio na tome koliko se u obitelji iskazuje toplina, bliskost i razumijevanje njihovih emocija. Ova kategorija je važna jer pruža uvid u kontekst u kojem se kasnije razvijaju sibling odnosi,

odnosno koliko obiteljsko okruženje pogoduje razvoju pozitivnih emocionalnih veza među braćom i sestrama.

2. Komunikacija i emocionalno vođenje - ispitivana je aktivna uloga roditelja u usmjeravanju dječjeg emocionalnog i socijalnog razvoja kroz komunikaciju i dijalog, te upravljanje svojih emocija. Roditelji se promatraju kao emocionalni mentori koji razvijaju kritičko mišljenje kod djece o odnosima i zajednici, te potiču refleksiju o vlastitim postupcima i osjećajima. Fokus u tvrdnjama je bio na međusobnom poštovanju, razvoju empatije, uvažavanju razlika i osobnoj ulozi u zajednici.
3. Modeliranje i poticanje vlastitih vještina – usmjerena je na ulogu roditelja kao aktivnih vodiča i uzora u razvoju socijalnih i osobnih vještina koje će djeci koristiti kroz život. U tvrdnjama je fokus bio na poticanju interakcije s vršnjacima, rješavanju sukoba, uključivanju u obiteljske odluke i autonomiju. Ova kategorija pruža uvid u okruženje u kojem djeca razvijaju interpersonalne vještine.

TVRDNJE	Posve netočno	Uglavnom netočno	Ni točno ni netočno	Uglavnom točno	Posve točno
I. KATEGORIJA : Emocionalna toplina i podrška					
	<i>f (%)</i>	<i>f (%)</i>	<i>f (%)</i>	<i>f (%)</i>	<i>f (%)</i>
1. Redovito planiram zajedničke aktivnosti koje uključuju cijelu obitelj.	2 (2%)	2 (2%)	25 (24%)	37 (36%)	35 (34%)
2. Potičem djecu da budu aktivni u organizaciji zajedničkog obiteljskog vremena.	0 (0%)	3 (3%)	14 (14%)	33 (32%)	51 (50%)
3. Nastojim održavati ravnotežu između adolescentove potrebe za privatnošću i obiteljskog zajedništva.	0 (0%)	3 (3%)	26 (25%)	33 (32%)	39 (38%)
4. Podržavam inicijative djece za zajedničke projekte ili putovanja.	3 (3%)	11 (11%)	22 (21%)	30 (29%)	35 (34%)
5. Prepoznajem i poštujem trenutke kada djeca žele samoću, ali ostajem emocionalno dostupna/dostupan.	3 (3%)	4 (4%)	31 (30%)	26 (25%)	37 (36%)
6. Organiziramo susrete s obiteljskim prijateljima i	19 (18%)	12 (12%)	16 (15%)	26 (25%)	28 (27%)

rodbinom kako bi djeca imala priliku družiti se.					
7. Uključujem djecu u obiteljske rituale koji razvijaju osjećaj pripadnosti.	3 (3%)	6 (6%)	20 (19%)	22 (21%)	50 (48%)
8. Nastojim razvijati blizak odnos među djecom kroz zajedničke obiteljske rituale (npr. obroci, igre, izleti).	0 (0%)	10 (10%)	13 (13%)	26 (25%)	52 (51%)
9. U situacijama ljubomore ili sukoba, trudim se validirati osjećaje svakog djeteta.	2 (2%)	5 (5%)	11 (11%)	34 (33%)	49 (48%)
II. KATEGORIJA: Komunikacija i emocionalno vođenje					
TVRDNJA	f (%)	f (%)	f (%)	f (%)	f (%)
1. Iniciramo razgovore o aktualnim temama koje zanimaju sve članove obitelji.	3 (3%)	7 (7%)	18 (17%)	39 (38%)	34 (33%)
2. Razgovaramo o konkretnim izazovima u međuljudskim odnosima i mogućim rješenjima.	3 (3%)	5 (5%)	17 (17%)	33 (32%)	43 (42%)
3. U obitelji razgovaramo o važnosti ravnopravnosti i poštovanja među braćom i sestrama.	0 (0%)	7 (7%)	12 (12%)	19 (18%)	63 (61%)
4. Potičem djecu da promišljaju vlastitu ulogu u grupi i učinke svojih postupaka na druge.	3 (3%)	8 (8%)	17 (16%)	37 (36%)	36 (35%)
5. Potičem djecu da budu društveno odgovorni i prepoznaju potrebe drugih u zajednici.	2 (2%)	6 (6%)	12 (12%)	29 (28%)	52 (51%)
6. Učim djecu kako prepoznati i poštovati osjećaje drugih.	2 (2%)	2 (2%)	20 (19%)	26 (25%)	51 (50%)
7. Učim djecu da prihvate različita mišljenja i surađuju s drugima unatoč razlikama.	1 (1%)	2 (2%)	23 (22%)	23 (22%)	52 (51%)

8. Razvijamo svijest o tome kako osobni izbori mogu pozitivno ili negativno utjecati na zajednicu.	2 (2%)	3 (3%)	17 (16%)	38 (37%)	41 (40%)
III. KATEGORIJA: Modeliranje i poticanje vlastitih vještina					
TVRDNJA	f (%)	f (%)	f (%)	f (%)	f (%)
1. Potičem djecu da provode vrijeme s vršnjacima kroz organizirane aktivnosti.	0 (0%)	4 (4%)	20 (19%)	41 (40%)	36 (35%)
2. Uključujemo djecu u donošenje obiteljskih odluka koje se tiču svakodnevnog života.	3 (3%)	12 (12%)	15 (15%)	30 (29%)	41 (40%)
3. Aktivno potičem djecu da konstruktivno rješavaju sukobe s vršnjacima.	2 (2%)	6 (6%)	21 (20%)	31 (30%)	41 (40%)
4. Ohrabrujem djecu da se angažiraju u grupnim projektima i izvannastavnim aktivnostima.	2 (2%)	5 (5%)	20 (19%)	21 (20%)	53 (52%)
5. Potičem djecu da razvijaju svoje talente u suradnji s drugima.	0 (0%)	6 (6%)	13 (12%)	30 (29%)	52 (51%)
6. Dajem djeci odgovornost u obiteljskim i zajedničkim zadacima kako bi razvijali osjećaj doprinosa.	1 (1%)	5 (5%)	14 (14%)	37 (36%)	44 (43%)
7. Aktivno potičem zajedničke aktivnosti koje uključuju svu moju djecu.	2 (2%)	7 (7%)	15 (15%)	28 (27%)	49 (48%)

Tabela 2. Anketni upitnik za roditelje

Što se tiče prve kategorije, vidimo da je velika većina roditelja za tvrdnje stavljala najveći broj na skali (5). Na tri tvrdnje (*"Potičem djecu da budu aktivni u organizaciji zajedničkog obiteljskog vremena"*, *"Uključujem djecu u obiteljske rituale koji razvijaju osjećaj pripadnosti"* i *"Nastojim razvijati blizak odnos među djecom kroz zajedničke obiteljske rituale (npr. obroci, igre, izleti)"*) preko 50 roditelja je stavilo da se u najvećoj mjeri slaže, odnosno da je ta tvrdnja

u potpunosti točna za njih. Za prvu tvrdnju 51 roditelj (50%), za drugu 50 roditelja (49%) i za treću 52 (51%).

Neki od rituala koje su roditelji spomenuli u otvorenim odgovorima su večernji razgovori uz grickalice, vikend druženja, nedjeljni obroci, druženja vikendom. Jedan roditelj je rekao: *"Imamo običaj zajedno gledati filmove petkom navečer i tako se stvorio osjećaj zajedništva i bliskosti – ove rutine su pomogle djeci da se povežu i da razviju jake veze i stvore lijepe uspomene."*

Što se tiče ove kategorije, posebno se ističu odgovori ispitanika na tvrdnju: *„Organiziramo susrete s obiteljskim prijateljima i rodbinom kako bi djeca imala priliku družiti se”*. Ovdje možemo uočiti da su odgovori ispitanika relativno ujednačeni, bez značajnih odstupanja u stupnjevima slaganja s tvrdnjom. Tabela nam prikazuje kako je 19 roditelja (19%) reklo da je tvrdnja za njih netočna, odnosno da oni ne organiziraju susrete na kojima se djeca mogu družiti, zatim da je 12 roditelja (12%) tvrdnju označilo sa "uglavnom netočno", 16 roditelja (16%) sa "ni točno ni netočno", 26 roditelja (26%) sa "uglavnom točno" i 18 roditelja (27%) sa "posve točno". U otvorenim odgovorima je samo nekoliko roditelja (4 od 101 ispitanih, 4%) napisalo kako im je obiteljska rutina da s djecom posjećuju obiteljske prijatelje i blisku rodbinu.

Ispitanici su također odgovarali i na sljedeću tvrdnju: *"Nastojim održavati ravnotežu između adolescentove potrebe za privatnošću i obiteljskog zajedništva"*. Nijedan ispitanik nije rekao kako je tvrdnja posve netočna za njega. Zatim, 3 ispitanika (3%) su rekla kako je to uglavnom netočno, 33, odnosno 39 ispitanika (33% i 38 %), je reklo da je za njih tvrdnja uglavnom, odnosno posve točna.

U drugoj kategoriji, na tvrdnju: *"U obitelji razgovaramo o važnosti ravnopravnosti i poštovanja među braćom i sestrama"*, 63 roditelja (62%) su stavili najveći broj za slaganje s tvrdnjom (5), odnosno oznaku kako je tvrdnja posve točna za njih. Također, u ovoj tvrdnji, nijedan roditelj nije stavio najniži stupanj slaganja, odnosno da je tvrdnja posve netočna.

Da bi se ova tvrdnja potvrdila, kroz otvoreno pitanje *"Kako ste reagirali kada je jedno dijete pokazivalo ljubomoru, tugu ili osjećaj zapostavljenosti u odnosu na drugo dijete?"*, roditelji su davali sljedeće odgovore:

"Kada se desi ljubomorna situacija odmah smo reagirali tako da smo djeci objašnjavali da ih podjednako volimo."

"Kada se jedno dijete osjećalo ljubomorno ili tužno uvijek smo im pružali pažnju i slušali ih, pokušali smo razumjeti njihove osjećaje i razgovarati s njima, naglašavajući njihove individualne kvalitete, također smo ih poticali da izraze svoje osjećaje na zdrav način i pomogli im da razviju empatiju jedno prema drugom."

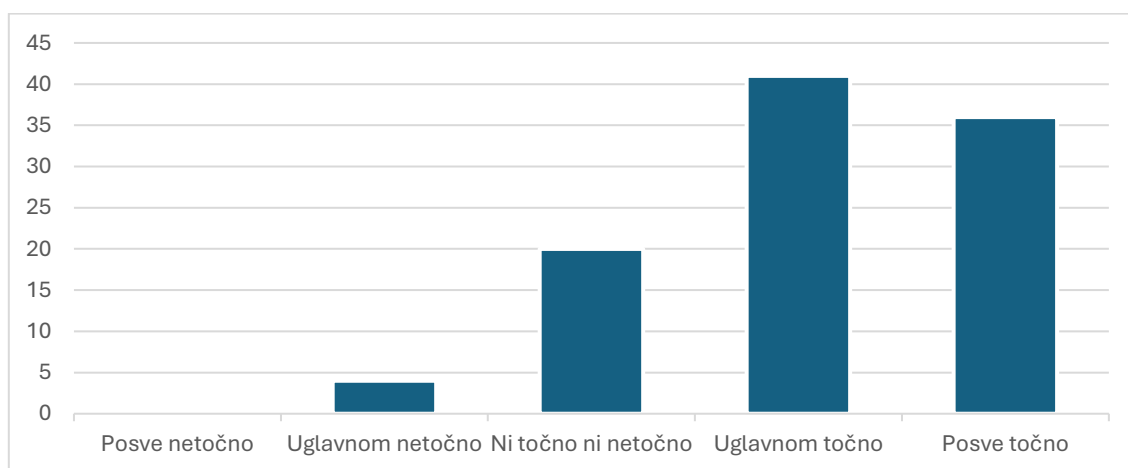
"Razgovor s oba djeteta i objašnjavanje da nema razloga da se tako osjeća, da trenutni uspjeh jednog djeteta ne umanjuje vrijednost drugog."

"Pokušam razgovarati sa svakim djetetom posebno kako bih razumjela njihove osjećaje, pa bi ih stavila u istu situaciju - da oni razgovaraju međusobno."

Kroz ove odgovore vidimo da roditelji spremno reaguju na osjećaj ljubomore kao i na druge negativne osjećaje koje dijete pokazuje. Uglavnom su se trudili pružiti im podršku i razgovarati s njima kako bi im objasnili situaciju. Također, otvorene odgovore i ovu tvrdnju možemo povezati sa tvrdnjom iz prve kategorije: *"U situacijama ljubomore ili sukoba, trudim se validirati osjećaje svakog djeteta."* Roditelji su ovu tvrdnju označili kao posve netočnu (2 roditelja - 2%), uglavnom netočnu - 5 roditelja - 5%, ni točnu ni netočnu – 11 roditelja - 11%, te vidimo da su je kao uglavnom točnu i posve točnu označili 34 -34% odnosno 49 roditelja (48%).

U petoj i sedmoj tvrdnji, u drugoj kategoriji, također vidimo veliki broj oznaka kao "posve točno" – 52 roditelja (51%), od njih 101 ispitanih. U petoj tvrdnji *"Potičem djecu da budu društveno odgovorni i prepoznaju potrebe drugih u zajednici"*, 2 roditelja (2%) su stavila posve netočno, 6 roditelja (6%) je stavilo tvrdnju kao uglavnom netočnu, 12 roditelja (12%) je stavilo ni točno ni netočno i 29 roditelja (29%) kao uglavnom točno. Što se tiče sedme tvrdnje – *"Učim djecu da prihvate različita mišljenja i surađuju s drugima unatoč razlikama"*, 1 roditelj (1%) je označio tvrdnju kao posve netočnu, 2 roditelja (2%) su je označila kao uglavnom netočnu, 23 roditelja (23%) kao ni točnu ni netočnu, također 23 roditelja (23%) kao uglavnom točnu i 52 roditelja (51%) kao posve točnu. Obje ove tvrdnje pripadaju širem okviru socijalnog i moralnog odgoja, kroz koje roditelji oblikuju vrijednosne stavove i socijalne kompetencije kod djece. One promiču odgovornost prema drugima, potiču empatijsko razumijevanje i razvijaju toleranciju i suradnički duh. Temelje se na usmjeravanju djece prema zajedničkom dobru, bilo kroz prepoznavanje potreba drugih ili kroz poštovanje različitosti i suradnju. Ove dimenzije zajedno čine temelj za razvoj društvene odgovornosti, moralnog rasuđivanja i sposobnosti zajedničkog djelovanja, a to su ključni faktori odnosa djece s vršnjacima, kao i sa svojom braćom i sestrama.

U trećoj kategoriji, najviše pažnje privlači tvrdnja: *"Ohrabrujem djecu da se angažiraju u grupnim projektima i izvannastavnim aktivnostima."* Ona je značajna jer otkriva spremnost roditelja da potiču razvoj socijalnih vještina kroz kontekste izvan obitelji. Upravo te vještine – timski rad, komunikacija i empatija – ključne su za izgradnju i održavanje kvalitetnih odnosa među braćom i sestrama. Osim toga, uključivanje u zajedničke aktivnosti, djeci omogućuje iskustvo suradnje koje se može reflektirati i na njihove obiteljske odnose, čime se dodatno učvršćuje veza između roditeljskog poticanja i pozitivne sibling dinamike. U ovoj tvrdnji, 2 roditelja (2%) su je označila kao posve netočnu, 5 roditelja (5%) kao uglavnom netočnu, 20 roditelja (20%) kao ni točnu ni netočnu, 21 roditelj (21%) kao uglavnom točnu i 53 roditelja (52%) kao posve točnu. Prethodna tvrdnja se može povezati s prvom tvrdnjom iz ove kategorije: *"Potičem djecu da provode vrijeme s vršnjacima kroz organizirane aktivnosti."* U ovoj tvrdnji vidimo da kako se povećava vrijednost tvrdnje, tako se povećava i broj roditelja koji označavaju određeni stupanj slaganja. Distribucija odgovora pokazuje izraženu koncentraciju na višim stupnjevima slaganja (4 i 5), što ukazuje na visok stupanj suglasnosti roditelja s tvrdnjom. Raspodjela je pozitivno asimetrična.



Grafikon 16. III. Kategorija, tvrdnja 1: *"Potičem djecu da provode vrijeme s vršnjacima kroz organizirane aktivnosti."*

Analiza upitnika provedenog među roditeljima pružila je uvid u njihovu percepciju odnosa među djecom te njihovu ulogu u oblikovanju tih odnosa. Većina roditelja izrazila je uvjerenje da bratsko-sestrinski odnosi imaju snažan utjecaj na emocionalni razvoj djece, pri čemu su naglašavali važnost međusobne podrške, učenja dijeljenja i razvijanja osjećaja odgovornosti. Kao što autorica Pašalić Kreso (2012) naglašava, bitna je efektivna komunikacija u obitelji, te je za razvoj bitan međusobni utjecaj djece i to da članovi obitelji komuniciraju mirno i bez konflikata, što su roditelji potvrdili u anketama. Kroz tvrdnju: *"Učim djecu da prihvate različita mišljenja i surađuju s drugima unatoč razlikama"*, vidimo roditeljska zapažanja o razvoju

vještina poput empatije, kompromisa i strpljenja kroz svakodnevne sukobe i pomirenja među djecom, a to potvrđuje i autorica Pašalić Kreso (2012), koja ističe da su upravo bratsko-sestrinske interakcije prostor u kojem se najintenzivnije razvijaju emocionalna osjetljivost, sposobnost uzimanja perspektive i vještine nenasilnog rješavanja sukoba. Ti odnosi, iako često obilježeni konfliktima, pružaju djeci priliku da u sigurnom okruženju uče o granicama, emocijama i međusobnom uvažavanju. Posebno je značajno što su roditelji istaknuli važnost otvorene komunikacije i stvaranja atmosfere povjerenja, u kojoj djeca mogu slobodno izražavati svoje osjećaje i probleme. Kroz takvo ozračje, djeca uče da nisu sami u svojim emocijama, razvijaju međusobno suosjećanje i postaju podrška jedno drugome.

Bourdieuova teorija kulturnog kapitala sadrži dio o socijalnom kapitalu te predstavlja odnos između roditelja i djece, zajedničku igru i učenje i relacije s drugim osobama izvan obitelji. Kroz tvrdnje i odgovore se uočava važnost navedenih stvari za ispitanike. Roditelji organiziraju druženja s obiteljskim prijateljima, te potiču djecu da se uključe u različite projekte i vannastavne aktivnosti, kako bi se socijalizirali, ali i stjecali različita iskustva.

Osim socijalizacije, u anketi se dosta tvrdnji odnosilo na socio-emocionalni razvoj djece. Autori Vranjican, Prijatelj i Kuculo (2019), prema Weissbergu, Durlaku, Domitrovichu i Gullotti (2015), navode kako socio-emocionalni razvoj predstavlja ključan razvojni zadatak u djetetovu životu, pri čemu razvoj započinje od najranijih dana i kontinuirano se nastavlja do odrasle dobi. U skladu s time, roditelji su u svojim odgovorima jasno iskazali svijest o vlastitoj ulozi u poticanju emocionalne pismenosti – kroz svakodnevne interakcije nastoje kod djece razvijati osjetljivost za osjećaje drugih, poticati razumijevanje i prihvaćanje različitih emocionalnih stanja te ih učiti kako na primjeren način reagirati u emocionalno zahtjevnim situacijama. Na taj način roditelji aktivno doprinose izgradnji dječjih kompetencija koje su, prema suvremenim teorijama socio-emocionalnog učenja, temelj za uspješno snalaženje u međuljudskim odnosima i cjeloživotni razvoj emocionalne inteligencije.

4.ZAKLJUČAK

Na temelju provedenog teorijskog pregleda može se zaključiti da su odnosi među braćom i sestrama jedan od ključnih čimbenika socio-emocionalnog razvoja djeteta. Različiti autori tvrde kako kvaliteta sibling odnosa, definirana razinom podrške, bliskosti, konflikta i rivalstva, može imati snažan utjecaj na razvoj emocionalne regulacije, socijalnih vještina, empatije te općeg osjećaja sigurnosti u djetinjstvu i adolescenciji. Pozitivni i podržavajući odnosi doprinose razvijanju prosocijalnog ponašanja i stabilnog identiteta, dok konfliktni i emocionalno distancirani odnosi mogu predstavljati rizični utjecaj za pojavu problema u ponašanju i smanjenog osjećaja dobrobiti. Teorijski okvir rada oslanja se i na teoriju privrženosti, prema kojoj kvaliteta odnosa među braćom i sestrama može biti odraz i produžetak ranih odnosa s roditeljima.

Sibling odnosi, kao jedan od temeljnih oblika obiteljskih odnosa, igraju značajnu ulogu u procesu socio-emocionalnog razvoja djeteta. Kroz ovo istraživanje nastojalo se dublje razumjeti kako kvaliteta odnosa među braćom i sestrama utječe na razvoj emocionalnih kompetencija, socijalnih vještina, osjećaj sigurnosti i pripadnosti kod djece. Polazeći od teorijskih postavki i rezultata dosadašnjih istraživanja, te na osnovu prikupljenih podataka iz empirijskog dijela rada, doneseni su određeni zaključci koji potvrđuju važnost ovih odnosa za cjelokupan razvoj djeteta, ali i ističu kompleksnost međusobnih utjecaja različitih čimbenika unutar obiteljskog okruženja.

Prvo istraživačko pitanje glasillo je: *"Na koji način se manifestira kvaliteta sibling odnosa, s posebnim naglaskom na bliskost, podršku sukobe i rivalstvo?"*

Rezultati pokazuju da je odnos s braćom i sestrama kod većine ispitanika obilježen visokim stupnjem bliskosti, razumijevanja i međusobne podrške, što ukazuje na vrlo visoku kvalitetu sibling odnosa. Kroz stvari koje su ispitanici navodili, taj odnos se manifestira kroz međusobnu povezanost i razumijevanje, te pružanje podrške. Veliki broj ispitanika je naveo kako se sa svojim siblingom slažu i da ih smatraju svojim najboljim prijateljima. Bliskost se u ovim odnosima manifestira kroz zajedničko provedeno vrijeme, igranje igrice, gledanje filmova ili duge razgovore o različitim temama. Također, bliskost se može manifestirati i kroz čuvanje i podršku ispred roditelja, odnosno kada brat ili sestra imaju problem s roditeljima, drugi brat/sestra brane. Ono što mlađa braća i sestre izdvajaju kao ključnu stvar u odnosu sa starijom braćom i sestrama jest da ne vole starije gledati kao autoritet nego kao osobe s kojima mogu

otvoreno i iskreno razgovarati, te dobiti savjet od njih. Ispitanici koji imaju mlađu braću i sestre ističu kako im često budu podrška i osjećaju se zaštitnički nastrojeno prema njima. Također ističu kako im žele biti uzor i da često vide kada ih mlađa braća i sestre kopiraju u nekim stvarima. Učenice koje imaju i braću i sestre, su pisale kako imaju dobar odnos s oboje siblinga, ali da ih sestre češće više razumiju jer "braća promatraju neke stvari iz svoje muške i bratske perspektive" i često su zaštitnički nastrojeni te se ponašaju kao roditelji a ne kao braća.

Što se tiče podrške, većina ispitanika je i u otvorenim ali i u zatvorenim odgovorima istaknula kako od siblinga primaju puno podrške, pogotovo kada se nalaze u teškim situacijama i kada imaju određene probleme. Učenice su istaknule kako im je bitno da starijim sestrama mogu povjeriti neke svoje tajne bez da će ih osuditi ili prenijeti roditeljima, te da im je bitno da imaju odnos kao da su najbolje prijateljice. Što se tiče ispitanika koji imaju mlađu braću i sestre, tu su stvari malo kompliciranije jer ih mlađi sibling ne razumije i ne može im pomoći, ali onda se oni trude njima biti podrška i praviti kompromise kako bi svi mogli uživati u aktivnostima kojima se bave.

Muški ispitanici su također pisali kako imaju puno podrške od svojih siblinga, te kako s braćom najčešće igraju igrice ili razgovaraju o školi. Jedan ispitanik je napisao "s braćom se svakodnevno družim, poslije škole razmjenjujemo informacije i osjećaje, a uvijek dijelimo kućanske poslove pa i tješimo jedan drugog kada imamo određene probleme".

Može se reći da kvaliteta sibling odnosa kod većine ispitanika ima pozitivan emocionalni ton, čak i kada je taj odnos obilježen izazovima i povremenim konfliktima. Odnosi između braće i sestara u ovom uzorku pokazuju visok stupanj emocionalne bliskosti, uzajamne podrške i spremnosti na razumijevanje, dok su sukobi uglavnom kratkotrajni i rijetko ostavljaju trajne posljedice. Rivalstvo, iako prisutno, nije dominantna značajka ovih odnosa. Važno je istaknuti da su odnosi među braćom i sestrama u velikoj mjeri oblikovani vremenom, razvojnim fazama i životnim okolnostima, ali i dalje ostaju jedna od najstabilnijih i najvažnijih emocionalnih veza u životima djece i adolescenata.

Drugo istraživačko pitanje je bilo: *"Kakva je percipirana kvaliteta odnosa između braće i sestara s obzirom na dob, spol i razliku u godinama?"*

Što se tiče percipirane kvalitete odnosa s obzirom na ispitane varijable, može se zaključiti da razlika u godinama među braćom i sestrama ima utjecaj na kvalitetu njihovog odnosa, osobito u ranijim fazama života. Međutim, taj utjecaj nije jednoznačan – on se mijenja tijekom vremena i ovisi o mnogim dodatnim faktorima, poput karaktera, obiteljskog okruženja, osobne zrelosti i

spremnosti na komunikaciju. Mnogi učenici ističu da veća razlika u godinama (primjerice 6, 8, 11 ili čak 15 godina) često dovodi do različitih interesa, životnih stilova i razina zrelosti. Braća i sestre koji su u velikoj dobnoj razlici nerijetko su opisani kao osobe koje "dolaze iz različitih vremena", što se odražava na njihove poglede na svijet, vrijednosti i načine ponašanja. Takvi učenici naglašavaju da je ponekad teško pronaći zajedničke teme i obostrano razumijevanje jer stariji siblizi već žive odraslim životom, rade, osnivaju obitelji, dok su mlađi tek zakoračili u svijet adolescencije.

Neki učenici navode da ih starija braća i sestre znaju osuđivati za ponašanja tipična za mlađu generaciju, što dodatno stvara osjećaj distance. S druge strane, upravo zbog svoje zrelosti, starija braća i sestre često preuzimaju zaštitničku ulogu, služe kao savjetodavci i uzori, pa su tako mnogi učenici istaknuli da su upravo od starije sestre ili brata učili životne lekcije, dobivali podršku i osjećali se sigurno. Kod manje razlike u godinama, odnosi su najčešće opisani kao bliski, prijateljski i ravnopravni. Učenici koji imaju razliku od 1 do 3 godine često ističu da su s braćom i sestrama dijelili iste prijatelje, išli zajedno van, sudjelovali u istim aktivnostima i općenito provodili više zajedničkog vremena. U tim slučajevima, dob se rijetko percipira kao prepreka. Takvi odnosi su uglavnom stabilni i ispunjeni međusobnim razumijevanjem, iako nisu lišeni povremenih sukoba tipičnih za obiteljski život. Također, pojedini učenici su naglasili da roditelji nisu pravili razliku među djecom, što je dodatno poticalo jednakost i sklad. Zanimljivo je da su neki učenici čiji su odnosi u djetinjstvu bili burni i puni sukoba (bez obzira na razliku u godinama), naglasili da se s vremenom situacija promijenila nabolje. Mnogi navode da se danas bolje slažu s braćom i sestrama nego prije nekoliko godina, što ukazuje na to da je dobni utjecaj često promjenjiv i ovisi o fazi života. Neki učenici čak ističu da su u djetinjstvu bili potpuno različiti, dok ih sada slične životne okolnosti zbližavaju i pomažu im da razviju kvalitetniji odnos.

S druge strane, postoje i primjeri gdje dobna razlika i danas predstavlja izazov – posebno kada su braća i sestre već otišli od kuće, zasnovali svoje obitelji ili su u znatno drugačijem životnom razdoblju. Tada dolazi do udaljavanja, ne toliko zbog sukoba, koliko zbog manjka svakodnevnog kontakta i razlika u interesima i prioritetima. U nekoliko slučajeva, učenici su naveli da se zbog velike razlike osjećaju kao roditelji svojoj mlađoj braći ili sestrama, što dodatno mijenja prirodu odnosa i stvara osjećaj odgovornosti koji može biti i iscrpljujući.

Učenici su u manjini spominjali spol kao faktor koji utječe na kvalitetu odnosa. Premda nije bio naglašen kao dominantna varijabla, uočljivo je da u nekim slučajevima spol u kombinaciji s

dobnom razlikom utječe na dinamiku – primjerice, starije sestre ponekad pokušavaju upravljati ponašanjem mlađe braće i sestara, što neki učenici vide kao nametanje ili nerazumijevanje.

Treće i četvrto istraživačko pitanje imalo je za cilj istražiti kako ispitanici doživljavaju kvalitetu odnosa s braćom i sestrama u kontekstu socio-emocionalnog života te na koji način opisuju ulogu sibling odnosa u vlastitom socio-emocionalnom razvoju.”

Učenici koji opisuju svoje odnose s braćom i sestrama kao otvorene, prisne i podržavajuće, ujedno pokazuju zrelost u emocionalnom izražavanju, jasno razlikuju uloge u odnosima, te pokazuju empatiju, samopouzdanje i osjećaj odgovornosti. Njihova sposobnost da se oslone na siblinga u teškim trenucima ukazuje na razvijenu emocionalnu sigurnost, a prisutnost međusobne podrške omogućava djeci da uče socijalne vještine poput dijeljenja, slušanja, pregovaranja i kompromisa. Također, mnogi učenici navode da su upravo njihova braća ili sestre osobe kojima se obraćaju kada im je teško, što sugerira da su ti odnosi važan izvor emocionalne regulacije. U trenucima nesuglasica s roditeljima, nerazumijevanja u školi ili stresnih situacija, prisutnost siblinga kao oslonca olakšava nošenje s emocionalnim pritiscima i razvija osjećaj da dijete nije samo. Ova vrsta odnosa doprinosi razvoju emocionalne otpornosti, a istodobno stvara i osjećaj pripadnosti, što je ključan aspekt psihološke dobrobiti.

Sukobi među braćom i sestrama predstavljaju prirodnu priliku za učenje rješavanja problema, izražavanja nezadovoljstva na prihvatljiv način i postizanja kompromisa, što su sve važne dimenzije socijalne kompetencije. Naravno, ako su sukobi česti i destruktivni, a podrška izostaje, postoji rizik da odnos postane izvor emocionalne nesigurnosti, što može negativno utjecati na djetetov razvoj. Analizom tvrdnji iz anketa se vidi kako učenici koji imaju kvalitetne odnose s braćom i sestrama pokazuju emocionalnu povezanost i empatiju, ali i izražavaju osjećaj sigurnosti, pripadnosti i samopouzdanja, što su ključni pokazatelji zdrave socio-emocionalne strukture ličnosti. Također, u slučajevima gdje postoji značajna fizička udaljenost ili generacijski jaz, a emocionalna bliskost se ipak zadržava, može se govoriti o visoko razvijenoj sposobnosti za održavanje emocionalnih veza i izražavanje privrženosti, što dodatno potvrđuje važnost ovih odnosa u emocionalnom razvoju.

Odnos s braćom i sestrama očituje se kao značajan kontekst za socio-emocionalni razvoj djeteta, pri čemu njegova kvaliteta dobiva višeslojno značenje. Premda se u nekim slučajevima ispitanici izjašnjavaju da taj odnos nije imao poseban značaj za njihov razvoj, većina učenika ipak izdvaja niz emocionalnih i socijalnih vještina koje su stekli upravo kroz svakodnevne interakcije sa svojim siblingom.

Također, ističe se poboljšanje u razvoju socijalne kompetentnosti: djeca uče dijeliti, surađivati, rješavati sukobe bez agresije, razvijati strpljenje, razumjeti razlike u mišljenjima i naučiti poštovati druge. Više učenika navelo je kako su kroz odnos sa siblingom naučili da "nije uvijek važno biti u pravu", da "nije loše prvi popustiti", te da "sukobi ne nastaju uvijek iz loše namjere", što jasno ukazuje na razvoj sposobnosti za kompromis, suosjećanje i izgradnju kvalitetnih odnosa.

Iskustva učenika pokazuju da upravo u odnosima sa siblingom djeca imaju priliku naučiti što znači biti prijatelj, kako se nositi s nepravdom, kako prepoznati i cijeniti podršku i kako ući u dijalog i rješenje sukoba. Zbog svega navedenog, može se reći da kvaliteta sibling odnosa ne samo da doprinosi socio-emocionalnom razvoju djeteta – nego ga i aktivno usmjerava, oblikuje i obogaćuje, pružajući svakodnevne prilike za emocionalni rast i razvoj društvenih vještina.

Posljednje istraživačko pitanje je bilo vezano za roditelje: *"Kojim aktivnostima su roditelji unapređivali socio-emocionalni razvoj u sibling odnosima?"*

Na temelju prikupljenih odgovora vidljivo je da većina roditelja svjesno i aktivno sudjeluje u poticanju pozitivnih odnosa među braćom i sestrama kroz različite svakodnevne aktivnosti, obiteljske rutine i zajedničke doživljaje koji potiču bliskost, suradnju, razumijevanje i empatiju.

Neke od najčešće spominjanih aktivnosti su zajednički izleti, putovanja i šetnje u prirodi. Ove aktivnosti omogućuju djeci da dijele pozitivna iskustva, surađuju pri planiranju i organizaciji, uče se kompromisu i zajedničkom donošenju odluka, te doživljavaju obiteljski kontekst kao sigurno i poticajno okruženje. Djeca kroz takve aktivnosti stvaraju zajedničke uspomene, a roditelji ističu da je upravo to pomoglo u jačanju veza među njima.

Veliku važnost imaju i društvene igre, zajedničko kuhanje i kućanski poslovi, kao svakodnevni i lako dostupni načini za poticanje suradnje, timskog rada i uvažavanja tuđih sposobnosti i mišljenja. Roditelji su primijetili da upravo kroz te aktivnosti djeca uče kako pomoći jedni drugima, kako rasporediti zadatke i kako uspješno komunicirati.

Iako jedan roditelj navodi da nemaju posebne rutine, većina roditelja se trudi uključivati djecu u zajedničke aktivnosti i poticati ih na suradnju i međusobno pomaganje. Također, ističe se i važnost druženja s obiteljskim prijateljima i rodbinom, gdje djeca uče širiti granice obiteljskih odnosa i graditi društvene vještine u širem kontekstu.

5.PREPORUKE

Iz navedenih rezultata i teorijske analize, mogu proizaći sljedeće preporuke, koje mogu olakšati i unaprijediti roditeljsku pedagošku kulturu i praksu, ali i pomoći u različitim obiteljskim i sibling kontekstima:

- Uključivati temu sibling odnosa u savjetodavni rad s roditeljima kako bi se osnažila njihova svijest o važnosti pozitivne obiteljske dinamike i uloge koju odnosi između braće i sestara imaju u razvoju emocionalne stabilnosti i socijalnih vještina djeteta.
- Poticati vršnjačku suradnju i međusobnu podršku među učenicima kroz pedagoške radionice, koristeći strategije koje uče dinamiku sibling odnosa (npr. vježbe povjerenja, zadaci u paru ili manjim skupinama), a sve kako bi se jačala empatija i komunikacija.
- Osvijestiti nastavnike i stručne suradnike u školama o važnosti obiteljskog konteksta u razumijevanju ponašanja učenika, pri čemu je korisno uključiti pitanja o sibling odnosima u pedagošku dokumentaciju i individualne profile učenika.
- Poticati druženja djece izvan uže obitelji, posebno s obiteljskim prijateljima i rodbinom. Takva iskustva proširuju socijalnu mrežu, razvijaju socijalne vještine i osjećaj pripadnosti, te pružaju dodatnu podršku izvan obiteljskog okruženja.
- Ohrabrivati otvorene razgovore u obitelji o ljubomori i sukobima među braćom i sestrama, uz naglasak na mirno rješavanje nesuglasica. Takav pristup će pomoći djeci da razumiju i izraze emocije ali i razviju komunikacijske vještine, što će doprinijeti izgradnji kvalitetnijih obiteljskih odnosa.
- U slučajevima velike dobne razlike među braćom i sestrama, ulagati u zajedničke aktivnosti koje će poticati povezivanje i međusobno razumijevanje. Stvaranje prilika za kvalitetno provođenje vremena će pomoći u jačanju sibling odnosa.
- Uspostaviti i njegovati obiteljske rutine koje će uključivati aktivnosti svih članova obitelji. Uključivanje djece u svakodnevne obaveze i rituale, ali i tjedna druženja i provođenje zajedničkog vremena će pomoći u razvijanju bliskosti i suradnje.

6. LITERATURA

1. Ajduković, M., Kregar Orekšović, K. i Laklija, M. (2007). Teorija privrženosti i suvremeni socijalni rad. *Ljetopis socijalnog rada*, 14(1), 59–91.
2. Alam, M., Hickie, I. B., Poulsen, A., Ekambareshwar, M., Loblay, V., Crouse, J., ... & LaMonica, H. M. (2023). Parenting app to support socio-emotional and cognitive development in early childhood: iterative codesign learnings from nine low-income and middle-income countries. *BMJ open*, 13(5), e071232.
3. Alzahrani, M., Alharabi, M., Alodwani, A. (2019). The effect of social-emotional competence on children academic achievement and behavioral development. *International education studies*, 12(12), 141-149.
4. Atkinson, Hilgard, Nolen-Hoeksema, S., Fredrickson, B. L., Loftus, G. R., & Lutz, C. (2007). *Uvod u psihologiju*. Naklada Slap: Jastrebarsko
5. BE, R., & PATIL, M. Sibling Relationship And Socio-Emotional Behavior Of School Children. *Asia Pacific Journal of Research ISSN (Print)*, 2320, 5504.
6. Berc, G. & Kokorić, S.B. (2012). Slobodno vrijeme obitelji kao čimbenik obiteljske kohezivnosti i zadovoljstva obiteljskim životom. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*. Vol. 20 No.2. Str 15-27. Preuzeto: 09.07.2025. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/98953>
7. Bognar, L., Matijević, M. (2005). *Didaktika*. Zagreb: Školska knjiga
8. Božiković, T., Reić-Ercegovac, I., Kalebić-Jakupčević, K.(2020). Doprinos temperamenta i roditeljskog ponašanja razvojnim ishodima djece predškolske dobi. *Školski vjesnik: časopis za pedagošku teoriju i praksu*, 69(2), 397-417.
9. Bratanić, M. (1993). *Mikropedagogija*, Zagreb: Školska knjiga.
10. Briole, S., Le Forner, H., & Lepinteur, A. (2020). Children's socio-emotional skills: Is there a quantity–quality trade-off?. *Labour Economics*, 64, 101811.
11. Bronfenbrenner, U. (2005). „Making human beings human: Bioecological perspectives on human development“. Thousand Oaks, CA: Sage.
12. Buhrmester, D., & Furman, W. (1990). Perceptions of Sibling Relationships during Middle Childhood and Adolescence. *Child Development*, 61(5), 1387–1398. Dostupno na: <https://doi.org/10.2307/1130750>

13. Camović, D. (2018). Osnajivanje roditelja za poticanje ranog dječjeg razvoja i učenja – primjena akcijskog istraživanja u programu roditeljstva. *Školski vjesnik: Časopis za pedagoška i školska pitanja*, 67(1), 73–88.
14. Cohen, L., Manion, L., Marrison, K. (2007). Metode istraživanja u obrazovanju, Jastebarsko: Naklada Slap.
15. Colić, M. (2022). *Socio-emocionalne karakteristike djece s teškoćama u razvoju i obiteljsko funkcioniranje*. Neobjavljeni diplomski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
16. Ćatić, R., Stevanović, M. (2003). *Pedagogija*. Pedagoški fakultet u Zenici, Zenica.
17. Davis, K., Christodoulou, J., Seider, S., & Gardner, H. E. (2011). The theory of multiple intelligences. Davis, K., Christodoulou, J., Seider, S., & Gardner, H. (2011). *The theory of multiple intelligences*. In R.J. Sternberg & S.B. Kaufman (Eds.), *Cambridge Handbook of Intelligence*, 485-503.
18. Drače, S., Kolenović-Đapo, J. (2017). *Klasične teorije emocija u svjetlu suvremenih empirijskih spoznaja*. Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu.
19. Fajgelj, S. (2007). Metode istraživanja ponašanja, Beograd: Centar za primjenjenu psihologiju.
20. Filipović, N. (1981). *Didaktika I*. Sarajevo: Svjetlost.
21. Fišer, S., Marković, N., Ogresta, J. i Radat, K. (2007). Za i o jednoroditeljskim obiteljima, *Udruga za unapređenje kvalitete življenja LET*. <https://www.udruga-let.hr/wpcontent/uploads/2014/03/prirucnik2.indd .pdf>
22. Florić, O., Ninković, S. (2012). *Horizonti istraživanja u obrazovanju*. Novi Sad: Filozofski fakultet.
23. Frijda, N. H. (1986). *The emotions*. New York: Cambridge University Press.
24. Gossen, D. C. (1994). *Restitucija*. Zagreb: Alineja
25. Graham-Bermann, S. A., & Cutler, S. E. (1994). The Brother-Sister Questionnaire: Psychometric assessment and discrimination of well-functioning from dysfunctional relationships. *Journal of Family Psychology*, 8(2), 224.
26. Howe, N., & Recchia, H. (2014). Sibling relationships as a context for learning and development. *Early Education and Development*, 25(2), 155-159.
27. Hrnčić, L. (2023). *Razvoj socio-emocionalnih kompetencija kod djece: uloga roditeljskih odgojnih postupaka*. Univerzitet u Sarajevu, Filozofski fakultet. Završni magistarski rad.
28. <https://hrcak.srce.hr/file/17648>
29. Jurić, V. (2004), *Metodologija rada školskog pedagoga*, Zagreb: Školska knjiga,

30. Kafedžić, L; Bjelan-Guska, S; Kapetanović, A. i Perković. M. (2019). *Odgajam jer znam – priručnik za roditelje djece predškolskog uzrasta*. Sarajevo: DUGA
31. Kuvačić, S. (2023). *Emocije u superviziji psihosocijalnog rada iz perspektive teorije privrženosti*. (Završni specijalistički). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet.
32. Ljubetić, M., Reić Ercegovac, I., & Draganja, A. (2019). Razlike između odgojitelja i roditelja djece predškolske dobi u procjeni dječjih socio-emocionalnih kompetencija. *Odgojno-obrazovne teme*, 2(3-4), 185-204.
33. Marešić, I. (2024). *Samoprocijenjena kvaliteta odnosa u obitelji i emocionalna kompetentnost studenata* (Doktorska disertacija, Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet).
34. Mužić, V. (1979). *Metodologija pedagoškog istraživanja*. Sarajevo: Svjetlost.
35. Mužić, V., (1999). *Uvod u metodologiju istraživanja odgoja i obrazovanja*, Zagreb:EDUCA.
36. Pašalić Kreso, A. (2012). *Koordinate obiteljskog odgoja*. Filozofski fakultet, Sarajevo.
37. Pernar, M. (2010). Roditeljstvo. *Medicina Fluminensis*, 46 (3), 255-260.
38. Radić-Šestić, M., Radovanović, V. (2013). Socio-emocionalne kompetencije i prepoznavanje emocija kod gluhih i nagluhih učenika starijeg školskog uzrasta. U M. Gligorović (ur.), *Novine u specijalnoj edukaciji i rehabilitaciji: Tematski zbornik radova*, str. 221-248. Beograd: Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju.
39. Ramitha, B. E. (2017). *Sibling relationship among school children*. College of Rural Home Science, Department of Human Development and Family Studies, University of Agricultural Sciences.
40. Ramitha, B. E., Patil, M. (2016). Sibling relationship and socio-emotional behavior of school children. *Asia Pacific Journal of Research*, 1(44).
41. Saini, T., Sharma, S., & Kaur, T. (2019). Social emotional learning and temperament among children with and without siblings. *Indian Journal of Positive Psychology*, 10(3), 162-168.
42. Saini, T., Sharma, S., & Kaur, T. (2019). Social emotional learning and temperament among children with and without siblings. *Indian Journal of Positive Psychology*, 10(3), 162-168.
43. Selmanagić Lizde, E. (2018). *Odnos braće i sestara kroz intraobiteljsku dinamiku*. Sarajevo: Perfecta.

44. Slatina, M. (2007). *Seminarski i diplomski rad u univerzitetnoj nastavi*. Preuzeto: 01.07.2025. Dostupno na: <https://www.pedagogijaffsa.com/index.php?option=comcontent&task=view&id=28>
45. Slavić, A. (2010). Gardnerov model višestrukih inteligencija. *Školski vjesnik*, 59 (1.), 7-19. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/82336>. Preuzeto: 5.8.2025.
46. Starc B., Čudina Obradović M., Pleša A., Profaca B., Letica M. (2004). Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi: *Priručnik za odgojitelje, roditelje i sve koji odgajaju djecu predškolske dobi*. Zagreb: Golden marketing - Tehnička knjiga.
47. Stevanović, M. & Ajanović, Dž. (1998). *Školska pedagogija*. Sarajevo: Prosvjetni list.
48. Stevanović, M. (2000). *Obiteljska pedagogija*. Nakladnička kuća Tonimir, Varaždinske toplice.
49. Štalekar, V. (2010). Dinamika obitelji i prvi teorijski koncepti. *Medicina Fluminensis: Medicina Fluminensis*, 46(3), 242-246.
50. Takšić, V. i Smojver-Ažić, S. (2016). *Promocija zdravlja razvojem socio emocionalnih kompetencija u školskom okruženju*. Katedra za socijalnu medicinu i epidemiologiju Medicinski fakultet Sveučilišta u Rijeci.
51. Tatalović-Vorkapić, S., Lončarić, D. (2014). Validacija hrvatske verzije ljestvice socioemocionalne dobrobiti i otpornosti predškolske djece. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 50(2), 102-117.
52. Vizek-Vidović, V., Rijavec, M., Vlahović-Štetić, V., Miljković, D. (2003). *Psihologija obrazovanja (odabrana poglavlja)*. Zagreb: IEP.
53. Volodina, A. (2023). Home learning environment and out-of-home activities: their relations to prosocial behaviour and peer relationships in primary school children. *Current Psychology*, 42(27), 23619-23633.
54. Vranjican, D., Prijatelj, K., & Kuculo, I. (2019). Čimbenici koji utječu na pozitivan socio-emocionalni razvoj djece. *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, 160(3-4), 319-338.
55. Vranjican, D., Prijatelj, K., Kuculo, I. (2019). Čimbenici koji utječu na pozitivan socio-emocionalni razvoj djece. *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, 160(3-4), 319-338.
56. Vukasović, A. (1993), *Pedagogija*, Zagreb: Školska knjiga
57. Vukasović, A. (2001). *Pedagogija*. Zagreb: Hrvatski katolički zbor „MI“.
58. Wallace, E. (2012). The Sibling Relationship: Friendship or Rivalry?.

59. Yates, T., Ostrosky, M. M., Cheatham, G. A., Fetting, A., Shaffer, L., & Santos, R. M. (2008). *Research synthesis on screening and assessing social–emotional competence*. The Center on the Social and Emotional Foundations for Early Learning, Dostupno na: http://csefel.vanderbilt.edu/documents/rs_screening_assessment.pdf. Preuzeto 30.7.2025.
60. Zajić, J. O., Maksimović, J., & Lazić, N. (2022). Funkcije i osobine školskog pedagoga iz perspektive nastavnika. *Dhs-Društvene i humanističke studije*, 191.
61. Zelenika, R. (2000). *Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela*. Rijeka: Ekonomski fakultet u Rijeci.
62. Zhou, M., & Ee, J. (2012). *Development and validation of the social emotional competence questionnaire (SECQ)*.

7. POPIS GRAFIKONA I TABELA

Tabela 1. Anketni upitnik za djecu

Tabela 2. Anketni upitnik za roditelje

Grafikon 1. Spol učenika

Grafikon 2. Dob učenika

Grafikon 3. Razred i broj učenika u razredu

Grafikon 4. Redoslijed rođenja djece u obitelji

Grafikon 5. Broj braće i sestara u obitelji

Grafikon 6. Broj braće

Grafikon 7. Broj sestara

Grafikon 8. Spol roditelja

Grafikon 9. Dob roditelja

Grafikon 10. Razina obrazovanja roditelja

Grafikon 11. Zaposlenje roditelja

Grafikon 12. Mjesto stanovanja

Grafikon 13. Bračni status roditelja

Grafikon 14. Aktivno sudjelovanje roditelja u odgoju djece

Grafikon 15. II. Kategorija, tvrdnja 4: *"U prisustvu brata/sestre osjećam se vrijedno i prihvaćeno."*

Grafikon 16. III. Kategorija, tvrdnja 1: *"Potičem djecu da provode vrijeme s vršnjacima kroz organizirane aktivnosti."*

8. PRILOZI

Ime i prezime: Vanja Anđić

0644550337

andicvanja@gmail.com

8.1. Upitnik percepcije kvalitete odnosa između braće i sestara

Upute za učenike: U nastavku se nalaze tvrdnje koje opisuju odnos s tvojim bratom ili sestrom.

Uz svaku tvrdnju, pomoću priložene ljestvice, zaokruži broj koji najbolje opisuje vaš odnos. Odgovaraj iskreno i opiši vaš odnos onakav kakav zaista jest – ne onakav kakav bi volio/voljela da bude. Tvoji odgovori su anonimni i koristit će se isključivo za potrebe diplomskog rada. Sudjelovanje je dobrovoljno – u svakom trenutku možeš odustati, a predajom ispunjenog upitnika pristaješ da tvoji odgovori budu korišteni u istraživanju.

Na kraju se nalazi nekoliko otvorenih pitanja gdje možeš vlastitim riječima opisati svoj odnos s bratom/sestrom.

Najprije te molim te odgovoriš na nekoliko općih pitanja.

SPOL:	Muško	Žensko
DOB:		
RAZRED:		
BROJ BRAĆE:	BROJ SESTARA:	
KOJE SI PO REDU DIJETE U OBITELJI?	☐ Najmlađe ☐ Srednje ☐ Najstarije	

Pažljivo pročitaj svaku tvrdnju i tada zaokruži broj na ljestvici koji označava stupanj slaganja s tvrdnjom.

	Posve netočno	Uglavnom netočno	Ni tačno ni netočno	Uglavnom tačno	Posve tačno
13. Moj brat/sestra me redovno podržava kada se suočavam sa teškim situacijama	1	2	3	4	5

14. Ponekad se trudim biti bolji/bolja od brata/sestre u svemu.	1	2	3	4	5
15. Stalo mi je do toga šta brat/sestra rade.	1	2	3	4	5
16. Trebam paziti šta govorim da se brat/sestra ne naljuti.	1	2	3	4	5
17. Volimo raditi iste stvari.	1	2	3	4	5
18. Često se smijemo i zabavljamo zajedno.	1	2	3	4	5
19. Brat/sestra uzima moje stvari bez pitanja.	1	2	3	4	5
20. Zahvaljujući podršci brata/sestre, osjećam se sigurnije u sebe.	1	2	3	4	5
21. Razumijevanje problema brata/sestre povećava moju osjetljivost na tuđe potrebe.	1	2	3	4	5
22. Zahvaljujući podršci brata/sestre, osjećam se sigurnije u sebe.	1	2	3	4	5
23. Poslije sukoba s bratom/sestrom dugo ostajemo udaljeni jedno od drugog.	1	2	3	4	5
24. Brat/sestra uvijek uzima moje stvari.	1	2	3	4	5
25. Uvijek razbacava moje stvari.	1	2	3	4	5
26. Povjerio/povjerila bih najveću tajnu bratu/sestri.	1	2	3	4	5
27. Svađe s bratom/sestrom mi narušavaju raspoloženje.	1	2	3	4	5
28. Često se svađamo zbog sitnica.	1	2	3	4	5
29. Osjećam napetost u njegovom/njenom društvu.	1	2	3	4	5
30. Kada brat/sestra pohvali moj rad, moje samopouzdanje se povećava.	1	2	3	4	5
31. Kada sam uznemiren/a, brat/sestra mi pomaže da smirim emocije.	1	2	3	4	5
32. Brat/sestra me pokušava kopirati u stvarima koje radim i želim.	1	2	3	4	5
33. Osjećaj da me brat/sestra cijeni pomaže mi da bolje procijenim svoje kvalitete.	1	2	3	4	5

34. Roditelji češće okrivljuju mene nego brata/sestru.	1	2	3	4	5
35. Trebam paziti šta govorim da se brat/sestra ne naljuti.	1	2	3	4	5
36. Zbog složenih odnosa sa bratom/sestrom, lakše upravljam stresom.	1	2	3	4	5
37. Osjećam se blisko s bratom/sestrom.	1	2	3	4	5
38. Uvijek uspoređujem svoje uspjehe s uspjesima brata/sestre.	1	2	3	4	5
39. Naučio/la sam prepoznati i nazvati vlastite emocije kroz razgovor sa bratom/sestrom.	1	2	3	4	5
40. Držim do svojih vještina i sposobnosti jer mi brat/sestra pokazuje povjerenje.	1	2	3	4	5
41. U prisustvu brata/sestre osjećam se vrijedno i prihvaćeno.	1	2	3	4	5
42. Zajedničke teškoće s bratom/sestrom ojačavaju moju sposobnost prilagođavanja emocija.	1	2	3	4	5
43. Kada je brat/sestra sretan/sretna i ja sam sretan/sretna.	1	2	3	4	5
44. Osjećam ljubomoru kada brat/sestra ima bolje ocjene.	1	2	3	4	5
45. Brat/sestra su mi najbolji prijatelji.	1	2	3	4	5
46. Natjecanje između mene i brata/sestre često nam otežava zajedničke aktivnosti.	1	2	3	4	5
47. Briga o osjećajima brata/sestre pomaže mi da bolje razumijem osjećaje drugih.	1	2	3	4	5
48. Brat/sestra se osjećaju loše kada sam ja loše.	1	2	3	4	5
49. Osjećam da me brat/sestra odbacuju.	1	2	3	4	5
50. Kad vidim brata/sestru tužnom, lakše prepoznam i svoje emocije.	1	2	3	4	5
51. Kada sam u svađi s roditeljima, utjehu pronalazim u kontaktu s bratom/sestrom.	1	2	3	4	5

52. Idemo na iste vannastavne aktivnosti.	1	2	3	4	5
53. Mogu slobodno izraziti svoje misli i osjećaje pred bratom/sestrom.	1	2	3	4	5
54. Rado provodimo zajedničko vrijeme razgovarajući o važnim stvarima.	1	2	3	4	5
55. Naučio/la sam se stavljati u tuđu poziciju zbog brata/sestre.	1	2	3	4	5
56. Želim više pažnje od roditelja nego moj brat/sestra	1	2	3	4	5
57. Svađamo se oko toga čiji je red da uradi određene kućanske poslove.	1	2	3	4	5
58. Osjećam želju pomoći prijateljima na isti način kao što pomažem bratu/sestri.	1	2	3	4	5

1. Ukratko opiši odnos sa svakim bratom/sestrom!

2. Misliš li da tvoja dob (ili razlika u godinama) utječe na tvoj odnos s bratom/sestroom?
Objasni svoj odgovor.

3. Što si kroz taj odnos/te odnose naučio/la o prijateljstvu, rješavanju sukoba ili izražavanju osjećaja?

Hvala ti na odvojenom vremenu i iskrenim odgovorima!

8.2. Upitnik za roditelje: Percepcija poticanja socio-emocionalnog razvoja u obitelji

Upute za roditelje: Poštovani roditelji, pred vama se nalazi upitnik koji se odnosi na **vašu percepciju poticanja socio-emocionalnog razvoja djeteta u obiteljskom okruženju**. Cilj ovog upitnika je istražiti na koje načine roditelji pridonose razvoju emocionalnih i socijalnih vještina svoje djece kroz svakodnevne odnose i obiteljske situacije. U upitniku se nalaze tvrdnje na koje ćete odgovarati označavanjem stupnja slaganja na ponuđenoj ljestvici. Vaši odgovori su **anonimni** i koristit će se **isključivo u svrhu izrade diplomskog rada**. Sudjelovanje u ispitivanju je **dobrovoljno**, a u bilo kojem trenutku možete odustati od ispunjavanja upitnika bez ikakvih posljedica. Povjerljivost podataka u potpunosti je zajamčena.

Prije glavnog dijela upitnika molim vas da ispunite **kratki dio s općim informacijama**. Na **kraju upitnika** nalazi se **nekoliko otvorenih pitanja** u kojima možete **slobodno i detaljnije opisati svoja razmišljanja, iskustva i stavove** o emocionalnom razvoju vašeg djeteta i ulozi obitelji u tom procesu.

VARIJABLA	ODGOVOR
Spol	Muško Žensko
Dob	_____ godina
Razina obrazovanja	☐ Osnovna škola ☐ Srednja škola ☐ Dodiplomski studij ☐ Magisterij ☐ Doktorat
Zaposlenje	☐ Zaposlen/a ☐ Nezaposlen/a ☐ Umirovljenik/umirovljenica
Mjesto stanovanja	☐ Grad ☐ Selo
Bračni status	☐ U braku ☐ Izvanbračna zajednica ☐ Razveden/a ☐ Udovac/udovica ☐ Samac
Sudjelujete li aktivno u odgoju djece?	☐ Da ☐ Ne
Sudjelujete li u školskim aktivnostima vaše djece?	☐ Da ☐ Ne ☐ Ponekad

Pažljivo pročitajte svaku tvrdnju i tada zaokružite broj na ljestvici koji označava stupanj slaganja s tvrdnjom.

	Posve netočno	Uglavnom netočno	Ni točno ni netočno	Uglavnom točno	Posve točno
9. Redovito planiram zajedničke aktivnosti koje uključuju cijelu obitelj.	1	2	3	4	5
10. Potičem djecu da provode vrijeme s vršnjacima kroz organizirane aktivnosti.	1	2	3	4	5
11. Potičem djecu da budu aktivni u organizaciji zajedničkog obiteljskog vremena.	1	2	3	4	5
12. Nastojim održavati ravnotežu između adolescentove potrebe za privatnošću i obiteljskog zajedništva.	1	2	3	4	5
13. Iniciramo razgovore o aktualnim temama koje zanimaju sve članove obitelji.	1	2	3	4	5
14. Podržavam inicijative djece za zajedničke projekte ili putovanja.	1	2	3	4	5
15. Uključujemo djecu u donošenje obiteljskih odluka koje se tiču svakodnevnog života.	1	2	3	4	5
16. Prepoznajem i poštujem trenutke kada djeca žele samoću, ali ostajem emocionalno dostupna/dostupan.	1	2	3	4	5
17. Aktivno potičem djecu da konstruktivno rješavaju sukobe s vršnjacima.	1	2	3	4	5
18. Razgovaramo o konkretnim izazovima u međuljudskim odnosima i mogućim rješenjima.	1	2	3	4	5
19. Ohrabrujem djecu da se angažiraju u grupnim projektima i	1	2	3	4	5

izvannastavnim aktivnostima.					
20. Potičem djecu da promišljaju vlastitu ulogu u grupi i učinke svojih postupaka na druge.	1	2	3	4	5
21. Potičem djecu da budu društveno odgovorni i prepoznaju potrebe drugih u zajednici.	1	2	3	4	5
22. Učim djecu kako prepoznati i poštovati osjećaje drugih.	1	2	3	4	5
23. Organiziram susrete s obiteljskim prijateljima i rodbinom kako bi djeca imala priliku družiti se.	1	2	3	4	5
24. Učim djecu da prihvate različita mišljenja i surađuju s drugima unatoč razlikama.	1	2	3	4	5
25. Potičem djecu da razvijaju svoje talente u suradnji s drugima.	1	2	3	4	5
26. Uključujem djecu u obiteljske rituale koji razvijaju osjećaj pripadnosti.	1	2	3	4	5
27. Dajem djeci odgovornost u obiteljskim i zajedničkim zadacima kako bi razvijali osjećaj doprinosa.	1	2	3	4	5
28. Razvijamo svijest o tome kako osobni izbori mogu pozitivno ili negativno utjecati na zajednicu.	1	2	3	4	5
29. Aktivno potičem zajedničke aktivnosti koje uključuju svu moju djecu.	1	2	3	4	5

30. Nastojim razvijati blizak odnos među djecom kroz zajedničke obiteljske rituale (npr. obroci, igre, izleti).	1	2	3	4	5
31. U situacijama ljubomore ili sukoba, trudim se validirati osjećaje svakog djeteta.	1	2	3	4	5
32. U obitelji razgovaramo o važnosti ravnopravnosti i poštovanja među braćom i sestrama.	1	2	3	4	5

OTVORENA PITANJA

1. Koje ste aktivnosti u obitelji poticali kako biste izgradili blizak i podržavajući odnos između svoje djece?

2. Kako ste reagirali kada je jedno dijete pokazivalo ljubomoru, tugu ili osjećaj zapostavljenosti u odnosu na drugo dijete?
3. Postoji li neka obiteljska rutina, igra ili običaj koji je posebno doprinio jačanju veze među vašom djecom? Molimo, opišite.

- Hvala na odvojenom vremenu i iskrenim odgovorima!